

**МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА
РОБОТА**

06.04 – МКР. 2159 “С” 2023.11.23. 003 ПЗ

РЕУС ІРИНИ РОМАНІВНИ
2024 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Факультету захисту рослин, біотехнологій та екології
УДК 502.175(477.8-751.3)

ПОГОДЖЕНО
Декан факультету захисту рослин,
біотехнологій та екології

(підпис) **Юлія Коломієць**

« ____ » _____ 2024 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри екології агросфери
та екологічного контролю

(підпис) **Олена НАУМОВСЬКА**

« ____ » _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему «Оцінка стану природно-заповідних територій західних областей
України»

Спеціальність 101 «Екологія»

Освітня програма «Екологія та охорона навколишнього середовища»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

**Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи**
К. С.-Г. Н., доцент

(підпис)

Сергій ПАВЛЮК

Виконав

(підпис)

Ірина РЕУС

КИЇВ – 2024

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет захисту рослин, біотехнологій та екології**

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри екології агросфери та
екологічного контролю**

к. с.-г.н, доцент _____ Олена НАУМОВСЬКА
« _____ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Реус Ірині Романівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

Спеціальність 101 «Екологія»

Освітня програма «Екологія та охорона навколишнього середовища»

1. Тема роботи «Оцінка стану природно-заповідних територій західних областей України»

Затверджена наказом ректора НУБіП України від 23 листопада 2023 р. № 2159 "С"

керівник роботи Павлюк Сергій Дмитрович, к.с.-г. наук, доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

2. Строк подання студентом роботи 05 листопада 2024 року

3. Вихідні дані до роботи: законодавчі акти, навчальна та наукова література, офіційні статистичні матеріали, звіти та оперативні матеріали, публікації наукових установ, власні спостереження та дослідження.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

4.1. Провести аналіз наукових джерел, включаючи підручники, наукові статті, монографії та інтернет-ресурси, щодо питань, пов'язаних із станом природно-заповідного фонду України. Підготувати розділ "Огляд літературних джерел".

4.2. Проаналізувати структуру та розподіл територій природно-заповідного фонду західних областей України

4.4. Оцінити потенційні загрози та наявні проблеми територій природно-заповідного фонду західних областей України

4.5. Проаналізувати можливості покращення стану досліджуваних територій, ілюструючи їх схемами, таблицями, графіками та фотографіями.

4.6. Сформулювати висновки на основі проведених досліджень.

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Павлюк С.Д.		
2	Павлюк С.Д.		
3	Павлюк С.Д.		

6. Дата видачі завдання 05 листопада 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літературних джерел та написання розділу “Огляд літератури”	Жовтень-Грудень 2023	
2	Збір необхідних даних та матеріалів	Січень – травень 2024	
3	Аналіз результатів проведених досліджень	Червень - липень 2024	
4	Написання розділу “Результати досліджень”	Серпень - вересень 2024	
5	Написання висновків, пропозицій, списку літератури	Жовтень 2024	
6	Оформлення роботи	Жовтень 2024	

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

_____ (підпис)

Сергій ПАВЛЮК

Завдання прийняв до виконання

_____ (підпис)

Ірина РЕУС

РЕФЕРАТ

Випускна магістерська робота «Оцінка стану територій природно-заповідного фонду західних областей України» викладена на 70 сторінках машинописного тексту, містить 5 таблиць, 22 рисунки. Список використаних джерел нараховує 57 літературних посилань з них 23 інтернет джерела та 7 джерел іноземною мовою.

Безліч проблем, що існують у галузі природно-заповідного фонду, породжують цікавість, щодо дослідження його стану і вдосконалення організаційно-економічного механізму використання та відтворення на основі сталого розвитку. Це потребує обґрунтування підходів до вирішення правових, організаційно-економічних та інших проблем, що стосуються збереження та управління природно-заповідним фондом. Дане питання досліджувалось нами на X Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Екологія - філософія існування людства» (дод. А.1) та IV Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених – «Екологія – виклики сучасності» (дод. А.2).

Об'єкт дослідження – цінні та антропогенно-вразливі природоохоронні території західних областей України.

Предмет дослідження – негативні чинники впливу, загрози та вразливість територій природно-заповідного фонду.

Мета роботи – провести аналіз стану територій, що входять до природно-заповідного фонду західних областей України на прикладі ПЗФ Тернопільської, Івано-Франківської, Львівської, Закарпатської та Чернівецької областей.

Завдання:

1. Оцінити негативні фактори (вже діючі фактори впливу) та загрози (потенційно можливі фактори впливу).
2. Здійснити аналіз наслідків, оцінку дій, виявити недоліки.

Методи дослідження: у цьому дослідженні було прийнято чотирирівневу методологію, причому кожен рівень відіграє важливу роль у забезпеченні повноти та актуальності дослідження: філософсько-світоглядний (аналіз фундаментальних принципів екологічної етики та філософії сталого розвитку), загальнонауковий (логічний аналіз, синтез, абстракція, індукція та дедукція), науковий (методи ландшафтознавства, такі як спостереження, історико-географічний, порівняльно-географічний), технічний (сучасні комп'ютерні програми, як Coral Draw X7, Excel 2003, Adobe Photoshop CS 5).

КЛЮЧОВІ СЛОВА: природно-заповідні території, біорізноманіття, навколишнє середовище, заповідні території, охорона.

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	11
1.1. Правове врегулювання відносин в галузі ПЗФ	11
1.1.1. Огляд законодавства України, яке регулює охорону природи та створення природно-заповідних територій.....	11
1.1.2. Міжнародні угоди, що впливають на охорону природних територій в Україні.....	14
1.2. Аналіз опублікованих досліджень щодо стану природно-заповідного фонду західних областей України	15
1.2.1. Огляд наукових праць, присвячених окремим природно-заповідним об'єктам.....	15
1.2.2. Ідентифікація основних проблем та загроз для природно-заповідних територій ...	16
1.3. Зміни в природних комплексах заповідних територій під впливом військової агресії .	19
РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТ, УМОВИ ТА МІСЦЕ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	22
2.1. Методика проведення дослідження	22
2.1.1. Вибір об'єктів дослідження.....	22
2.1.2. Методи збору та аналізу даних	23
2.2. Місцезнаходження та загальна характеристика району дослідження.....	26
2.3. Структура та розподіл територій природно-заповідного фонду західних областей України.....	31
2.4. Формування екологічної мережі	37
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	41
3.1. Оцінка управлінських практик та рекреаційного використання заповідних територій .	41
3.2. Потенційні загрози та наявні проблеми територій природно-заповідного фонду західних областей України	43
3.3. Стратегії покращення стану досліджуваних територій	49
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	65

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ, УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, ОДИНИЦЬ І ТЕРМІНІВ

БЗ – біосферний заповідник

ЄС – Європейський Союз

Міндовкілля – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України

НПП – національний природний парк

ПЗФ – природно-заповідний фонд

ПЗ – природний заповідник

РЛП – регіональний ландшафтний парк

ВСТУП

Природно-заповідний фонд є однією з найважливіших складових системи охорони навколишнього природного середовища, що сприяє збереженню біорізноманіття, екологічної рівноваги та культурної спадщини. Західні області України, з їх унікальними природними ландшафтами та багатим екологічним різноманіттям, представляють собою особливу цінність для національного природно-заповідного фонду.

Проте, невпинний тиск антропогенних факторів, таких як інтенсивне землекористування, зміни клімату та інші екологічні виклики. Ставлять під загрозу стабільність і цілісність цих територій [9].

Оцінка стану територій природно-заповідного фонду західних областей України є надзвичайно **актуальною задачею**, що потребує комплексного підходу до аналізу їх екологічного стану та виявлення проблемних аспектів. Проведення такого дослідження дозволить не лише краще зрозуміти нинішній стан цих територій, але й сприятиме розробці ефективних стратегій управління та охорони, що відповідають сучасним вимогам збереження природних ресурсів.

Дослідження спрямоване на виявлення та оцінку загроз, які негативно впливають на території природно-заповідного фонду.

Тому **метою роботи** є проведення аналізу стану територій, що входять до природно-заповідного фонду західних областей України на прикладі ПЗФ Тернопільської, Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей.

За **об'єкт дослідження** взято цінні та антропогенно-вразливі природоохоронні території вказаних областей.

Дослідження проводиться на основі результатів польових досліджень, аналізі наявної літератури та статистичних даних, що дозволить комплексно оцінити екологічну ситуацію та визначити напрями для подальшої науково-практичної роботи в даній галузі.

Реалізація цієї роботи є важливим внеском у розвиток екологічної науки і практики, оскільки сприяє більш ефективному управлінню природними ресурсами та збереженню унікальних природних комплексів західного регіону України.

У зв'язку з російською агресією в Україні виникли конфлікти, які призвели до значних втрат для природоохоронних об'єктів, таких як заповідники, національні парки, зоопарки та інші. Точне визначення масштабів завданих збитків для об'єктів та територій природно-заповідного фонду внаслідок війни є неможливим [1].

Для успішного розвитку природно-заповідної справи необхідно комплексно підходити до вирішення проблем, що виникають. Це передбачає аналіз юридичних, економічних та інституційних аспектів, а також розробку ефективних стратегій управління природними територіями.

РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Правове врегулювання відносин в галузі ПЗФ

1.1.1. Огляд законодавства України, яке регулює охорону природи та створення природно-заповідних територій

Природно-заповідний фонд України є стратегічним резервом біорізноманіття усієї нашої планети. Це не просто важливі, а життєво важливі оазиси дикої природи, які захищають рідкісні види рослин і тварин і підтримують екологічну рівновагу на місцевому та глобальному рівнях.

Різноманітність рослинного і тваринного світу, які зустрічаються в заповідних зонах і ботанічних садах, має особливе наукове значення для розуміння еволюційних процесів і взаємодії організмів з навколишнім середовищем [43].

Законодавство України визначає природоохоронні фонди як сукупність територій, які мають особливий правовий статус і гарантують можливість збереження природних комплексів у їх первісному вигляді. Ці території є не лише об'єктами наукових досліджень, ай важливими елементами екомережі України.

Національна мережа заповідних територій України налічує понад 8 тис. заповідних територій загальною площею 3,3 млн. га, що становить понад 6% території країни. Ця велика заповідна система є однією з найбільших у Європі [15]. На рисунку 1.1 графічно показано розподіл природно-заповідних територій на території України та їх різноманітність. Це інструмент, який допоможе зрозуміти обсяг і важливість природоохоронних фондів нашої країни.

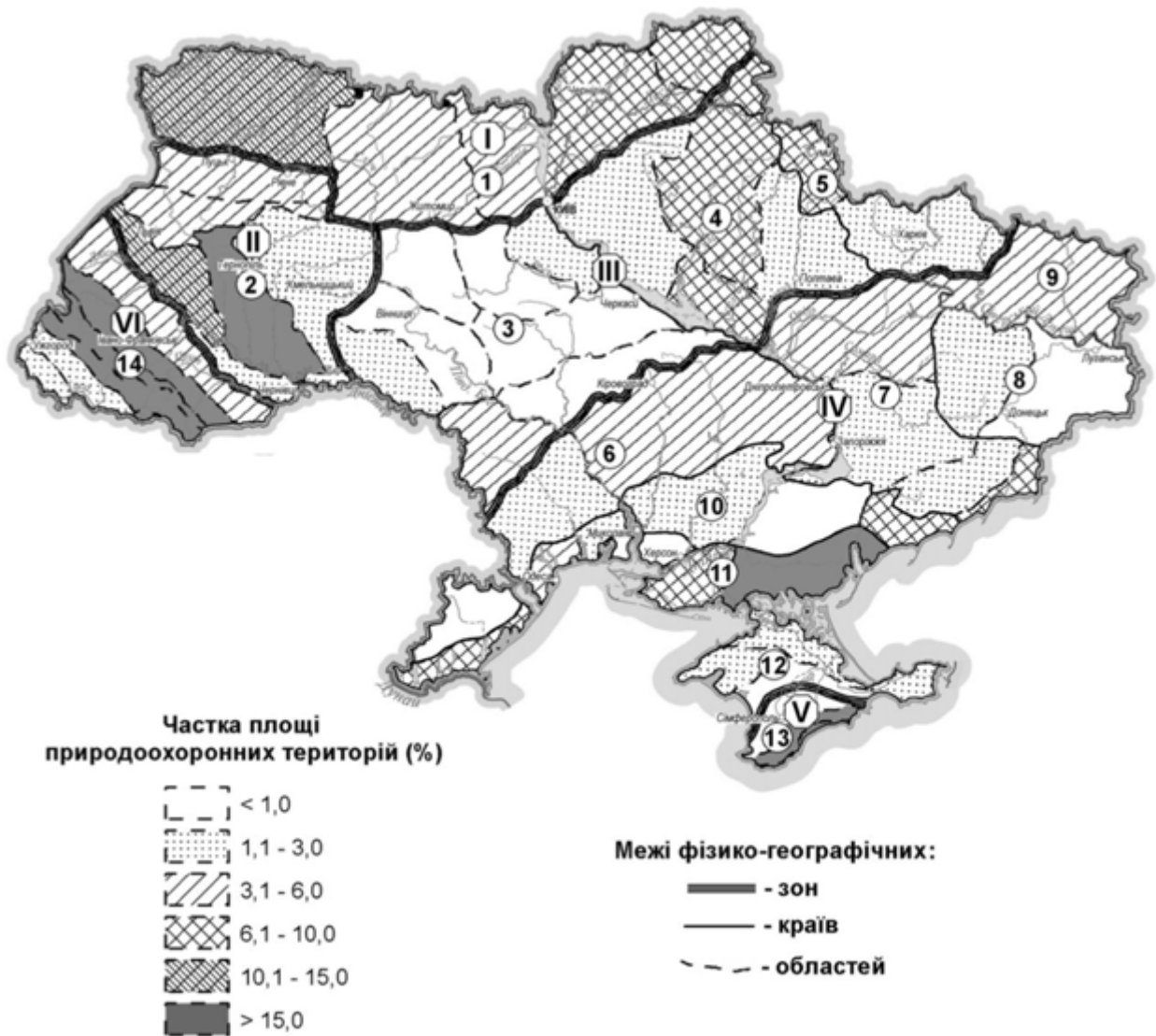

Рис.1.1. Карта України з розподілом природно-заповідних об'єктів [32].

Нормативно-правова база, що регулює функціонування ПЗФ України, базується на міжнародних договорах, угодах та конвенціях, що стосуються охорони біорізноманіття, а також на сучасних наукових концепціях. Сучасне законодавство визначає різні категорії природоохоронних об'єктів та територій з різними ступенями охорони та видами використання. Це дає змогу врахувати властивості різних природних комплексів і забезпечити їх найоптимальніше збереження. Наукові дослідження, що проводяться на заповідних територіях, створюють певну основу для розробки ефективних стратегій щодо управління та відновлення природних екосистем [14].

Законодавство України про охорону природи та створення природно-заповідного фонду базується на низці міжнародних зобов'язань, Конституції України та спеціальних законах, що регулюють охорону навколишнього природного середовища та природних ресурсів.

Нормативно-правова база України, що регулює діяльність природоохоронних фондів, являє собою досить складну систему, що складається з взаємопов'язаних законів, нормативно-правових актів та інших причетних до охорони природи документів. Ця система перебуває у постійному розвитку та вдосконаленні та доповнюється з урахуванням сучасних викликів охорони навколишнього середовища. Головними цілями системи є – захист біорізноманіття, підтримання екологічної рівноваги та забезпечення сталого використання природних ресурсів [35, 36].

Основні законодавчі акти, що регламентують ці процеси, наведено на рисунку 1.2.

Рис. 1.2. Законодавчі акти України в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Перелік законодавчих актів, поданих на рис. 1.2 включає лише основні законодавчі акти. Ознайомитись із повним переліком нормативно-правової бази України, що регулює діяльність природоохоронних фондів можна у дод. А.3.

Ці законопроекти та акти створюють правові основи охорони навколишнього природного середовища щодо управління природно-заповідним

фондом України, сприяючи тим самим охороні природних ресурсів та безпосередньо забезпеченню сталого розвитку.

1.1.2. Міжнародні угоди, що впливають на охорону природних територій в Україні

Міжнародна співпраця у сфері охорони природи є одним із найважливіших елементів збереження біорізноманіття. Правовою основою для таких мереж стала міжнародна угода, укладена після саміту в Ріо-де-Жанейро. Як повноправний член міжнародного співробітництва Україна активно співпрацює з іншими державами у сфері охорони навколишнього середовища. Беручи участь у міжнародних угодах, наша країна може отримати передовий досвід та фінансову підтримку для здійснення природоохоронної діяльності [13].

Як повноправний член міжнародного співробітництва Україна бере активну участь у глобальних зусиллях зі збереження біорізноманіття. Екологічна політика країни формується під впливом кількох основоположних міжнародних договорів (рис. 1.3), які визначають стратегічні напрями та інструменти збереження природи:

Рис.1.3. Основоположні міжнародні договори.

Важливу роль в охороні природних територій України відіграють міжнародні угод. Вони створюють спільну правову територію, встановлюють міжнародні екологічні стандарти та підтримують співпрацю між державами.

1.2. Аналіз опублікованих досліджень щодо стану природно-заповідного фонду західних областей України

1.2.1. Огляд наукових праць, присвячених окремим природно-заповідним об'єктам

Важливу роль у раціональному управлінні природоохоронними фондами західного регіону України відіграють наукові дослідження. Завдяки комплексному аналізу екологічних процесів, а також біорізноманіття та антропогенного впливу, вчені розробляють науково обґрунтовані рекомендації щодо охорони та відновлення природних комплексів. Огляд наукової літератури показує, що дослідження охоплюють широкий спектр тем, від вивчення біорізноманіття, до повної оцінки ефективності природоохоронних заходів, що вживаються [46].

Всебічні дослідження проблем збереження біорізноманіття та створення фондів збереження мають включати дані з різних наукових дисциплін. Такі вчені, як Т. Андрієнко-Малюк, А. Александрова, С. Бобільов та ін., проводять міждисциплінарні дослідження, які поєднують екологічні, економічні та соціальні аспекти. Це дає змогу розробити ефективніші стратегії управління природними ресурсами та збереження біорізноманіття.

Досягнення вітчизняних та зарубіжних учених, таких як О.Ю. Коваленко, О. Веклич, А.Ю. Якимчук та інші, аналізують екологічні проблеми, які виникають при управлінні природно-заповідними територіями та розробляють методи їх вирішення. Особлива увага приділяється питанням еколого-економічної рівноваги та пошуку нових ефективних засобів щодо управління природними ресурсами.

Всеукраїнський науковий з'їзд, який відбувся у 2023 році, довів ефективність досліджень щодо вдосконалення управління природно-заповідним фондом України. Особливу увагу було приділено питанням розвитку інноваційних підходів до збереження біорізноманіття, екотуризму та освітніх програм. Науковці презентували результати досліджень щодо оптимізації рослинних ресурсів, боротьби з інвазійними видами та створення ефективних моделей управління природними заповідниками. Прикладом такого комплексного підходу стало дослідження НПП «Гуцульщина», яке поєднує науковий аналіз екосистеми з розробкою стратегії сталого розвитку [51].

Конференція продемонструвала важливу роль наукових досліджень у розумінні процесів, що відбуваються на природоохоронних територіях, і розробці ефективних стратегій управління ними. Зокрема, дослідження у Закарпатті дозволили оцінити певний потенціал розвитку екотуризму в регіоні, а також визначити пріоритетні напрямки природоохоронної діяльності.

Усі ці дослідження є прикладом того, як наукові знання можуть бути використані для забезпечення практичних рішень проблем, пов'язаних із збереженням біорізноманіття в цілому.

1.2.2. Ідентифікація основних проблем та загроз для природно-заповідних територій

Природоохоронні території, незважаючи на їх велику важливість, не являються ізольованими острівцями біорізноманіття. Глобальна зміна клімату, забруднення та інші антропогенні фактори впливають на всі екосистеми землі, включно з охоронюваними [24].

У таблиці 1.4, представлено перелік проблем, які мають негативний вплив на стан природних комплексів, і як бачимо, вплив є досить значним.

Таблиця 1.4

Причини, які призводять до негативних змін у природно-заповідній сфері

Узагальнена проблема	Складові проблеми
1. Поточна система управління природно-заповідними територіями не відповідає сучасним вимогам.	1.1. Перспективного, довгострокового плану розвитку заповідної справи немає
	1.2. У сфері охорони природи існує дисбаланс у розподілі повноважень між центральною та місцевою владою
2. Процес створення ПЗФ не має чіткої стратегії	2.1. Мережа природно-заповідних територій розширюється недостатньо швидкими темпами
	2.2. Ризик втрати унікальних природних комплексів, які вже охороняються
3. Матеріально-технічна база ПЗФ потребує оновлення	3.1. Відсутність фінансування є однією з основних причин деградації природних екосистем
	3.2. Чинне законодавство перешкоджає залученню іноземних інвестицій у природоохоронні проекти
4. Низький рівень кваліфікованих кадрів	4.1. Рівень підготовки фахівців з охорони природи недостатній для ефективного виконання покладених на них завдань
	4.2. Оплата праці персоналу природоохоронної організації є недостатньою та не відповідає її кваліфікації та обов'язкам
5. Заходи з охорони не завжди досягають поставлених цілей	5.1. Особовий склад служб національної безпеки ПЗФ часто не має необхідних знань і навичок для виконання своїх завдань, а також службовці не захищені законодавством
	5.2. Відсутність ефективного нагляду за дотриманням природоохоронних положень, у природоохоронних територіях призвела до незаконної діяльності

Вплив таких факторів може погіршити стан охорони біорізноманіття в природних заповідниках Українських Карпат, Розточчя та Галицького Поділля:

1. Зміна клімату та посилення антропогенного впливу збільшили частоту та масштаби повоєній у карпатському регіоні. Це створює серйозні загрози збереженню унікальних екосистем природоохоронних територій, таких як Карпатський біосферний заповідник, Карпатський НПП, ПЗ «Горгани», НПП «Сколівські Бескиди» та ін.

2. Незважаючи на те, що пожежі в природних екосистемах зазвичай вважаються природними явищами, але все-таки найчастіше вони викликані діяльністю людини. У досліджуваному нами Карпатському природному заповіднику пожежі внаслідок ударів блискавки трапляються рідко. Більшу загрозу становлять пожежі, спричинені діяльністю людини, які посилюються зміною клімату та висиханням лісів, а також через шкідників.

3. Буревії є невід'ємною частиною природних явищ, і їхній вплив на біологічне різноманіття непередбачуваний. Працівники природоохоронних установ повинні підготуватися до таких подій і розробити стратегії адаптації екосистем до наслідків буревіїв.

4. Ерозія ґрунту є ще однією серйозною проблемою характерною як для рівнинних, так і для гірських екосистем. У рівнинній місцевості ерозія часто пов'язана з поганим веденням сільського господарства, а в гірських районах – із надмірним випасом худоби. Хоча причини різні, наслідки ерозії для обох типів екосистем є однаково руйнівними [12].

Розглянуті природні загрози полягають у тому, що кожен із цих факторів може мати значний вплив на екосистеми, види, а також на середовище їх існування, що, у свою чергу, може вплинути на ефективність збереження природи та функціонування заповідних територій. Це свідчить про те, що це може призвести до занепаду.

Гірські екосистеми також часто зазнають величезного антропогенного тиску. Некерована рекреація, видобуток лісової продукції, вирубка лісів і будівництво призводять до деградації ґрунтового покриву, забруднення водою, скорочення популяцій рослин і тварин і, як наслідок, це призводить до збіднення біорізноманіття.

Якщо розглядати загрози для біорізноманіття рівним, то однією з найбільших загроз є фрагментація природних ландшафтів дорогами, лініями електропередач та іншими інженерними спорудами. Ізольовані популяції рослин і тварин знаходяться під загрозою зникнення.

Ще однією серйозною проблемою є те, що територія західних областей України недостатньо захищена. Це результат людського фактору на всіх етапах створення заповідних фондів. Основною перешкодою для розширення природоохоронних фондів у західному регіоні є суперечливі інтереси різних груп. Землекористувачі побоюються втрати землі, чиновники побоюються конфліктів з місцевими громадами, а різні галузі економіки (лісове, сільське господарство, гірничодобувна промисловість) сприймають створення природоохоронних об'єктів як обмеження своєї діяльності [7].

Децентралізація управління природним простором перешкоджає ефективному збереженню через фрагментацію відповідальності та погану координацію зусиль.

1.3. Зміни в природних комплексах заповідних територій під впливом військової агресії

Російська агресія загострила екологічну кризу в Україні, особливо постраждали заповідники.

Війна торкнулася понад 900 природоохоронних територій України загальною площею понад 1,2 млн. га., та завдала значних екологічних та економічних збитків. Ворожі дії та окупації знищили більше третини регіону смарагдової мережі України що має вирішальне значення для збереження біорізноманіття.

Окрім того, війна впливає на природні міграційні шляхи тварин, що призводить до зміни їхньої поведінки, а також впливає на розмноження.

Багато заповідників опинилось в окупації. Їх повернення та відновлення є не лише екологічною проблемою, а й є питанням національної безпеки та нашої культурної спадщини.

На рисунку 1.5. зображено перелік заповідників з їх розташуванням на карті України, які перебувають в окупації з 2014 року.

Рис.1.5. Заповідники України, що знаходяться під окупацією [1].

Інтенсивні бойові дії на території України, пов'язані з переміщенням важкої техніки, будівництвом укріплень та постійними масованими обстрілами, призвели до значної деградації усієї природної екосистеми. Забруднення ґрунту, лісові пожежі та також небезпека від мін становлять серйозну загрозу для біорізноманіття та навколишнього середовища в цілому [55].

Системний аналіз впливу бойових дій на довкілля виявив основні проблеми, що включають в себе: руйнування екологічних систем, радіаційна загроза, шумове забруднення, світлове забруднення, мінування територій та складності управління ними.

На відміну від попередніх конфліктів, сучасні війни завдають значно більшої шкоди природі. Раніше проблема заповідних територій стосувалася переважно мирного регулювання та відновлення, а проблема відновлення повністю зруйнованих екосистем не була такою серйозною. Традиційні підходи до відновлення екосистем, які зосереджені на окремих компонентах, уже не в змозі відповідати викликам сьогодення. Ефективне відновлення екосистеми в

Україні потребує комплексного підходу, що включає оцінку, розробку, впровадження та постійний моніторинг результатів проєкту.

Відновлення екосистеми також потребує комплексного підходу, який включає оцінку початкових умов, розробку детального плану дій, впровадження технології, безперервний моніторинг та зміну плану за необхідності. Зважаючи на масштаби руйнувань в Україні, системи екологічного відновлення потребують адаптації до умов воєнного часу [1].

Раціональне використання природних ресурсів дозволяє поєднати економічний розвиток і охорону навколишнього середовища. Відновлення заповідних територій потребує індивідуального планування, яке враховує особливості кожної екосистеми та гарантує, що люди отримають користь від відновлення природних комплексів.

Історично Україна зазнала значних екологічних збитків. У сьогоденній воєнний час ці втрати тільки збільшуються. Проте, відновлення природи є не лише екологічною необхідністю, а й стратегічним завданням національного розвитку. Ми повинні відмовитись від шкідливих практик минулого та зосередитись на відновленні природних екосистем. У багатьох випадках природа може відновитися, але деякі екосистеми потребують активної підтримки. Відновлення природи – це інвестиція в майбутнє з економічною та соціальною вигодою [47].

РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТ, УМОВИ ТА МІСЦЕ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Методика проведення дослідження

2.1.1. Вибір об'єктів дослідження

Оцінка екологічного стану регіону – важливий крок у природокористуванні та охороні навколишнього середовища. Сам процес включає не тільки аналіз окремих природних компонентів, таких як повітряне середовище, водне середовище, ґрунтове середовище, склад флори і фауни, але й оцінку всього природного комплексу території. Належно виконана оцінка дозволяє ідентифікувати як позитивні, так і негативні зміни в екосистемі, що дозволяє приймати ефективні управлінські рішення.

У природоохоронній практиці використовуються три основні методи оцінки впливу на навколишнє середовище. Кожен із методів є важливим при застосуванні їх у природоохоронній діяльності [11].

Метод оцінки стану природних компонентів зосереджений на детальному аналізі як фізичних, так і біологічних компонентів екосистеми, таких як якість води, забруднення повітря, стан ґрунту, стан флори і фауни. Це допомагає визначити, які фактори потребують особливої уваги або необхідність втручання для покращення стану.

Метод оцінки негативних процесів: основна увага приділяється вивченню негативних змін, які впливають на територію, таких як ерозія ґрунту, забруднення води, зміна клімату та соціальних процесів, також таких як урбанізація чи інтенсивне сільське господарство. Аналіз цих процесів дозволяє визначити їхній вплив на екологічні умови та розробити стратегії щодо зменшення їхнього впливу.

Комплексні методи: поєднують у собі елементи перших двох методів, щоб забезпечити всебічне розуміння екологічного стану регіону. Такий підхід дозволяє більш точно і комплексно оцінити екологічний стан шляхом поєднання оцінки окремих природних компонентів з негативними процесами [23].

Також у роботі використовувався метод SWOT-аналізу. SWOT-аналіз є методом стратегічного планування, який дозволяє оцінити внутрішні та зовнішні фактори, що можуть вплинути на розвиток ПЗФ регіону. Його метою є те, що він допомагає зрозуміти та оцінити наявні ресурси, виявити можливі проблеми, оцінити можливості для зростання та покращення та врахувати ризики. На основі цього методу ми систематизуємо інформацію та розробляємо ефективну стратегію, використовуючи сильні сторони та можливості, а також опрацьовуємо слабкі сторони, щоб уникнути загроз.

Об'єктом дослідження в даному випадку є природно-заповідний фонд західного регіону України, який включає різноманітні природоохоронні об'єкти та території. Для аналізу цих територій було використано широкий спектр джерел інформації, включаючи статистичні дані Департаменту екології та природних ресурсів Тернопільської, Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької обласних державних адміністрацій. Крім того, були використані картографічні матеріали і статистичні дані про стан угідь, що належать до Держземагенства, що дозволило отримати детальну інформацію про природні та антропогенні зміни в цих регіонах [48].

Матеріали про регіональні природоохоронні фонди, включаючи тематичні огляди та списки заповідних об'єктів і територій, а також результати багаторічних комплексних соціологічних досліджень, екологічні процеси та загрози, що відбуваються в цих регіонах, дозволяють глибше зрозуміти стан досліджуваної області.

2.1.2. Методи збору та аналізу даних

Для оцінки стану охоронних територій, адміністративних районів областей або окремих об'єктів ПЗФ були використані загальноприйняті показники, такі як відсоток заповідності території та критерії біорізноманіття, що включають репрезентативність, унікальність та наукову цінність.

Аналіз фізико-географічних зон базується на даних супутникових зйомок, які оброблені у Google Earth Pro. У кількісних регіональних оцінках

використовуються такі критерії: кількість і площа заповідних територій, щільність об'єктів, ступінь охорони ступінь ізоляції та загальний природоохоронний статус [23].

У цьому дослідженні використовуються структурні та теоретичні узагальнення та системний аналіз для огляду та узагальнення міжнародного досвіду експлуатації та розвитку об'єктів ПЗФ та покращення того, як об'єкти ПЗФ в Україні проектуються використовуючи досвід інших країн. Для комплексного аналізу у роботі використовується порівняльно-географічні та історико-географічні методи.

Для визначення адміністративно-територіальної та ландшафтної зв'язаності об'єктів ПЗФ західних областей України проведено оцінку шляхом порівняння площі об'єктів ПЗФ, що уже створені, із загальною площею території кожного регіону. Це дає змогу визначити їхнє місце у просторовому розвитку та плануванні регіону [45].

Рекреаційні ресурси, які потенційно можуть сприяти розвитку місцевого ландшафту, були оцінені на їх потенціал для рекреаційного використання за допомогою методів аналізу карт. При оцінці території враховувалося її психологічне, освітнє, лікувальне, технологічне та екологічне значення. Рівень туристичного потенціалу визначається на основі виробництва та реалізації туристичних послуг з урахуванням фінансових ресурсів, умов організації туризму, інфраструктури, функціональності, показників технічно-економічного значення. Це дозволить комплексно оцінити туристичні можливості та потреби розвитку інфраструктури дозвілля.

Оцінка стану заповідності території включає також детальний аналіз впливу різних факторів на екологічну рівновагу та природні ресурси. Важливим аспектом тут є вивчення антропогенних впливів, до яких відноситься: зміна землекористування, забруднення навколишнього середовища та наслідки зміни клімату. Важливо оцінити ефективність існуючих природоохоронних заходів і політики, щоб визначити їх вплив на збереження біорізноманіття та стійкість екосистем. У цьому контексті також досліджується, наскільки об'єкти

природоохоронного призначення виконують свої функції в екосистемі в цілому [48].

Щоб повністю зрозуміти контекст заповідних територій, також важливо враховувати соціальні та економічні аспекти, особливо взаємодію місцевих громад із заповідними територіями. Аналіз соціально-економічних факторів, таких як ступінь участі місцевих жителів у природоохоронній діяльності, може надати додаткову інформацію про можливості та обмеження для управління ПЗФ. Також важливо оцінити, як розвиток екотуризму впливає на місцеву економіку та природні ресурси, щоб краще планувати майбутню діяльність та ініціативи.

Для повної оцінки екологічного стану та рекреаційних ресурсів необхідно також враховувати результати соціологічних досліджень та громадських консультацій, щоб зрозуміти реальні потреби та очікування людей щодо охорони природних територій. Взаємодія наукових даних, громадської думки та управлінських рішень є запорукою забезпечення сталого розвитку заповідної справи та досягнення високих стандартів екологічної безпеки та рекреації.

У цьому дослідженні було прийнято чотирирівневу методологію, причому кожен рівень відіграє важливу роль у забезпеченні повноти та актуальності дослідження [12].

На філософському та ідеологічному рівнях досліджуються основи теоретичних концепцій, що лежать в основі розуміння практики збереження та стратегії управління. Це включає аналіз фундаментальних принципів екологічної етики та філософії сталого розвитку, щоб допомогти визначити загальний підхід до оцінки та збереження природних ресурсів.

На загальнонауковому рівні застосовуються загальнонаукові методи, такі як логічний аналіз, синтез, абстракція, індукція та дедукція. Ці методи здатні створити цілісну картинку досліджуваних процесів і явищ, таким чином забезпечуючи всебічне розуміння екологічних проблем та їх рішень.

На науковому рівні використовуються методи ландшафтознавства, такі як спостереження, історико-географічний та порівняльно-географічний. Ці методи

дозволяють детально аналізувати елементи ландшафту, їх еволюцію та взаємодію між природними елементами та антропогенними змінами. Зокрема, історико-географічні методи корисні для відстеження змін у природних системах з часом, тоді як порівняльно-географічні методи можуть порівнювати різні регіони та їхні екологічні характеристики [23].

На технічному рівні для обробки та аналізу даних використовуються сучасні комп'ютерні програми. Для створення картографічних матеріалів, обробки статистичних даних та візуалізації результатів досліджень використовувались такі програми, як Coral Draw X7, Excel 2003, Adobe Photoshop CS 5.

Крім того, аналітичні методи використовуються для глибшого аналізу та синтезу даних, включаючи аналітичні методи, які допомагають розбити складні екологічні проблеми на менші частини для більш детального їх вивчення. Під час дослідження використовувались й інші специфічні методи, наприклад, тематичний підхід до аналізу наукових досліджень, який дозволяє інтегрувати різні точки зору та результати попередніх досліджень в єдину концептуальну основу. Він передбачає комплексний підхід до розуміння та вирішення екологічних проблем на всіх рівнях [12].

2.2 Місцезнаходження та загальна характеристика району дослідження

Захід України об'єднує кілька адміністративних областей з унікальною історією, культурною спадщиною та природними ресурсами. Загалом західний регіон у сучасному розумінні складається з восьми областей та має багату історію та культуру. Це Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська, Хмельницька, Волинська, Рівненська, Чернівецька та Закарпатська області. Кожен регіон має свої особливості, на які вплинули історичні події та природні умови.

Кожен із перерахованих регіонів відіграє свою важливу роль у формуванні цілісного культурного та природного ландшафту Західної України, а також збереженні власних традицій і забезпеченні охорони природних ресурсів [54].

У ході проведення дослідження враховуємо, ті регіони, які позначені на рисунку 2.1 червоним кольором, а саме: Тернопільська, Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька області.

Рис. 2.1. Карта адміністративно-територіальних одиниць України [37].

Для детальнішого розуміння та проведення комплексної оцінки стану досліджуваних областей, коротко ознайомимось із загальною інформацією по кожній із них:

Тернопільська область.

Адміністративний центр: Тернопіль.

Географія: Розташована на заході України. Площа становить приблизно 13 800 квадратних кілометрів.

Клімат: Помірно-континентальний. Середня температура січня становить близько -4°C , а середня температура липня близько $+18^{\circ}\text{C}$. Річна кількість опадів 600-700 мм.

Рельєф: Велика частина території це: височини та пагорби. Розташований біля підніжжя Подільської височини, цей регіон має унікальний рельєф з глибокими річковими долинами, ущелинами та балками. Найбільш важливими річками області є Дністер, Серет, Збруч, Стрипа та Нічлава.

Лісистість: Приблизно 13% загальної площі. Ліс в основному складається зі змішаних і листяних порід [40].

Львівська область.

Адміністративний центр: м. Львів.

Географія: Розташована на заході України. Площа становить приблизно 21 800 квадратних кілометрів.

Клімат: Помірно-континентальний з деяким впливом атлантичної повітряної маси. Середня температура січня становить приблизно -3°C , а середня температура липня приблизно $+18^{\circ}\text{C}$. Річна кількість опадів становить від 600 до 800 мм.

Рельєф: Регіон складається з рівнин, пагорбів і гір. У центрі лежить Подільська височина, а на південному заході – Карпати. Основними річками цього регіону є Дністер, Західний Буг, Стрий та Сян.

Лісистість: Близько 30% від загальної площі, частка є досить високою в Україні. Ліс в основному складається зі змішаних і листяних порід [39].

Івано-Франківська область.

Адміністративний центр: м. Івано-Франківськ.

Географія: Розташована біля підніжжя Карпатських гір. Площа становить приблизно 13 900 квадратних кілометрів.

Клімат: Переважно м'який континентальний клімат, але значний вплив гірських умов. Середня температура січня становить близько -4°C , а середня температура липня близько $+18^{\circ}\text{C}$. Річна кількість опадів від 700 до 1000 мм.

Рельєф: Регіон складається з рівнин, пагорбів і гір. Північна частина області – рівнинна місцевість, що простягається до передгір'я Карпат. Центральну та південну частини області займають Українські Карпати. Головні річки цього регіону – Дністер, Прут і Бистриця.

Лісистість: Близько 40% від загальної площі, один із найвищих показників в Україні. Ліси в цьому регіоні переважно гірські, з поєднанням хвойних і змішаних порід дерев [38].

Закарпатська область.

Адміністративний центр: м. Ужгород.

Географія: Розташована в крайній західній частині України. Площа становить приблизно 12 800 квадратних кілометрів.

Клімат: Помірно-континентальний клімат. На нього сильно впливають гірські умови та близькість до Атлантичного океану. Середня температура січня становить приблизно -2°C , а середня температура липня приблизно $+20^{\circ}\text{C}$. Річна кількість опадів 800-1200 мм.

Рельєф: Територія включає рівнини та гори. У південній частині області переважають низовини та височини, а в північній і центральній частинах – Карпати. Головні річки цього регіону – Тиса, Боржава, Латориця та Уж.

Лісистість: Найбільша лісистість в Україні, близько 50% загальної площі. Ліси в цьому регіоні переважно гірські, з більшістю хвойних і листяних дерев [37].

Чернівецька область.

Адміністративний центр: м. Чернівці.

Географія: Розташована в південно-західній частині України. Площа приблизно 8 100 квадратних кілометрів.

Клімат: Клімат помірно-континентальний з деякими регіональними особливостями. Середня температура січня становить близько -3°C , а середня температура липня близько $+19^{\circ}\text{C}$. Річна кількість опадів становить від 600 до 800 мм.

Рельєф: Рівнини, височини, гори. Північна частина області представлена низовиною, яка поступово переходить у височину. Область оточена передгір'ями Карпат в центрі та Буковинськими Карпатами на півдні. Основні річки цього регіону – Дністер, Прут і Сірет.

Лісистість: Приблизно 30% загальної площі. Ліси в цьому регіоні переважно змішані з хвойних і листяних порід.

Ці території багаті природною, культурною спадщиною, різними пам'ятками, та є важливими центрами туризму та збереження біорізноманіття [41].

В цілому увесь Західний регіон України, до якого входять Тернопільська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області, є регіоном, багатим на біорізноманіття. Завдяки своєму географічному положенню, різноманітним ландшафтам і кліматичним умовам регіон є домом для великої різноманітності флори і фауни.

Як показано в таблиці 2.2, багато представників флори і фауни, що зустрічаються у вищевказаних районах, потребують охорони [41].

Таблиця 2.2

Кількість видів, що знаходяться під охороною міжнародних конвенцій

Області	Тернопільська		Львівська		Івано-Франківська		Закарпатська		Чернівецька	
	К-ть видів, що знаходяться під охороною									
	Рослин/тварин									
Червона книга	103	208	108	140	105	143	117	157	98	134
Конвенція про охорону дикої флори і фауни і природних середовищ існування в Європі	40	117	48	137	45	135	47	148	42	129
Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES)	40	73	14	35	13	34	14	37	12	34
Європейський Червоний список	12	53	31	86	29	83	31	89	27	79

Особливої уваги потребують види, занесені до Червоної книги України, оскільки їх популяції знаходяться на межі зникнення. Для захисту місцевого біорізноманіття необхідно створити заповідні території та вжити подальших природоохоронних заходів.

2.3 Структура та розподіл територій природно-заповідного фонду західних областей України

Західний регіон України має різноманітні природно-заповідні території, створені з метою охорони унікальних природних комплексів, біорізноманіття, ландшафтів та забезпечення сталого розвитку регіональної екосистеми.

Ці території відіграють важливу роль у захисті природних ресурсів і підтриманні екологічної рівноваги. ПЗФ регіону охоплюють усі основні категорії охоронюваних територій та об'єктів, кожна з яких має своє призначення та важливі особливості [2]. Різницю між усіма категоріями ПЗФ можна зобразити у вигляді схеми поданої на рисунку 2.3.

	Загальнодержавне значення	Місьцеве значення	
Мають зонування території	Природні заповідники Біосферні заповідники Національні природні парки	Регіональні ландшафтні парки	Мають спеціальну адміністрацію
Не мають зонування території	Зоопарки Ботанічні сади Дендрологічні парки		Не мають спеціальної адміністрації
	Заказники Пам'ятки природи Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва		
	Заповідні урочища		

Рис. 2.3. Структура об'єктів ПЗФ.

Біосферний резерват – серед представлених областей лише 1 об'єкт (Карпатський біосферний заповідник). Він є одним з найважливіших об'єктів ПЗФ, призначеним для комплексного дослідження та збереження великих природних комплексів. Це дозволяє підтримувати баланс в екосистемах та забезпечувати стійкість до змін.

Природні заповідники – 3 об'єкти в межах території дослідження. Це спеціальні заповідники для охорони рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, унікальних природних ландшафтів. Вони не лише здатні забезпечувати збереження природи, але й сприяти науковим дослідженням та екологічній освіті.

Національні природні парки – 18 парків, що представляють собою величезну територію з унікальними екосистемами та ландшафтами. Ці парки також сприяють розвитку екотуризму та пропаганді цінності природи.

Регіональні природні парки – 15 парків, створених для охорони природних і культурних ландшафтів, включаючи різні природні комплекси, унікальні та важливі для місцевих громад [54].

Заказники загальнодержавного значення – 68 об'єктів, що охоплюють важливі природні території, що потребують особливої охорони для збереження біорізноманіття та природних процесів.

Заказники місцевого значення – 350 об'єктів, які охороняють менші, але однаково важливі природні території на рівні громад.

Пам'ятки природи загальнодержавного значення – 45 об'єктів, які включають унікальні природні форми, такі як вікові дерева, рідкісні геологічні утворення та інші природні об'єкти, що мають наукову та культурну цінність.

Пам'ятки природи місцевого значення включають 1448 об'єктів природи, які є важливими для місцевого населення і потребують охорони для збереження їх цінності.

Ботанічні сади загальнодержавного значення – 5 ботанічних садів, місією яких є охорона та вивчення різноманітності рослин, проведення науково-дослідницьких та освітніх проектів на національному рівні.

Ботанічні сади місцевого значення – 3 сади, які виконують однакову функцію на місцевості, забезпечуючи охорону рослинності та освіту місцевого населення.

Зоологічні парки місцевого значення – 2 зоопарки, присвячені збереженню та дослідженню видів тварин, важливих для місцевої екосистеми та культурної спадщини [44].

Дендрологічні парки загальнодержавного значення – 6 парків, присвячених збереженню та вивченню деревних рослин, які мають особливу цінність для екологічної рівноваги та наукових досліджень.

Дендрологічні парки місцевого значення – 20 парків, які зосередженні на місцевих видах дерев і чагарників та забезпечують захист і дослідження на місцевому рівні.

Заповідні урочища – включають 288 об'єктів західних областей України, мають особливу охорону через охорону певних природних середовищ і середовищ існування високої екологічної цінності [54].

Основні категорії ПЗФ, представлені в кожній з зазначених областей подано у додатку Б.

У табл. 2.4 та рис.2.5-2.6 представлено інформацію щодо територій, кількості об'єктів та відсотку заповідності кожної із представлених областей на 01.01.2024 р.

Таблиця 2.4

Розподіл територій та об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) західних областей України.

Область	К-ть територій та об'єктів ПЗФ	Фактична площа ПЗФ, га.	% заповідності територій
Тернопільська	656	123886,81	8,95
Львівська	408	180236,61	8,25
Івано-Франківська	526	223852,02	16,07
Закарпатська	504	206383,68	16,18
Чернівецька	349	104 326,35	12,8

Загалом, таблиця 2.3 показує наскільки різняться між собою % заповідності досліджуваних областей. Закарпатська область, має найвищий показник заповідності, що може бути пов'язаним із її гірським рельєфом, а також значною кількістю її природних особливостей. Найменший % заповідності спостерігається у Львівській області. Чернівецька область хоча і має найменшу кількість заповідних об'єктів, проте її відсоток заповідності має середнє значення у порівнянні з іншими досліджуваними областями.

Причини різного рівня заповідності в різних областях сформувались під впливом природних, історичних та соціально-економічних факторів.

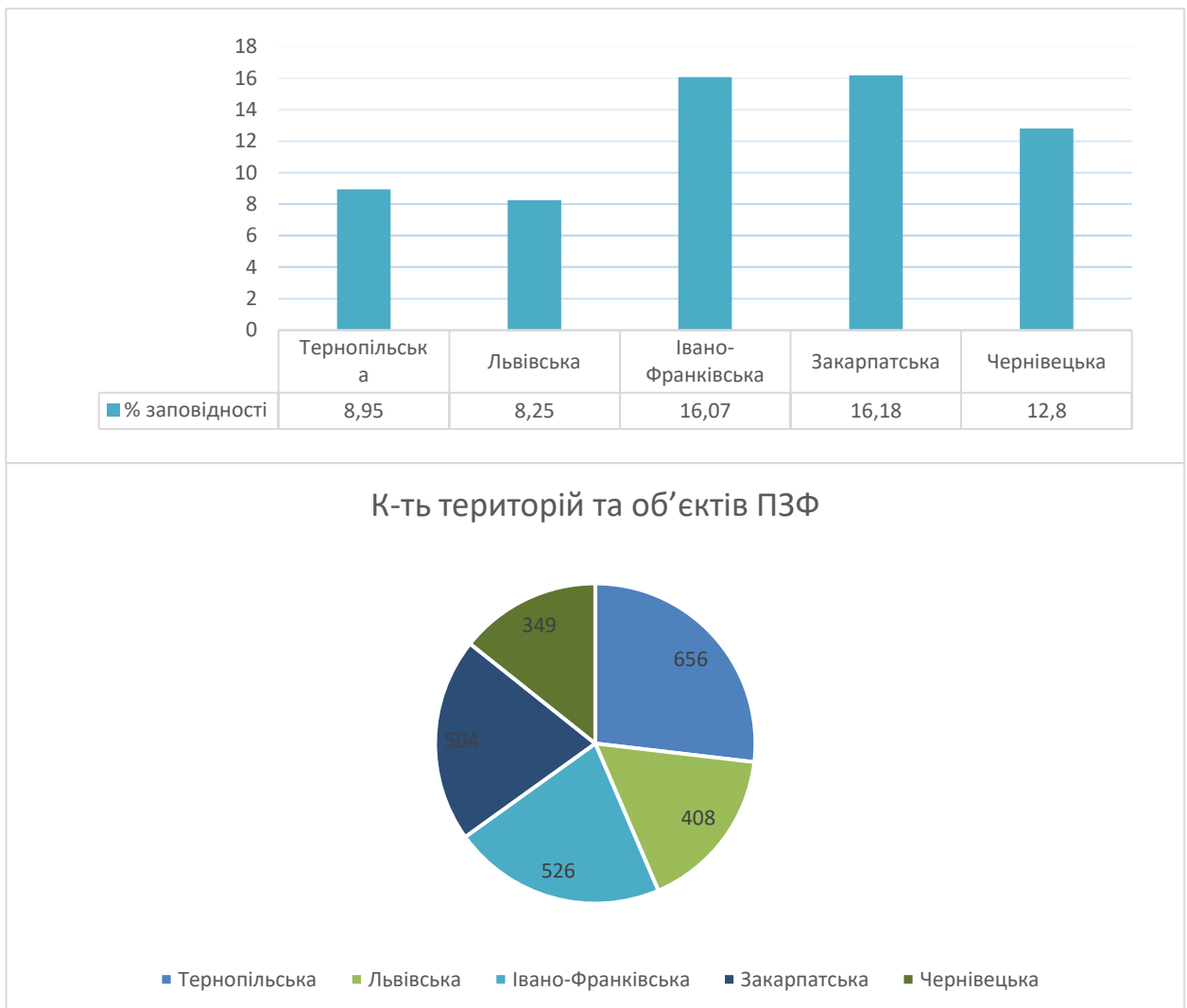

Рис. 2.5-2.6 Співвідношення кількості територій та об'єктів ПЗФ та відсотку заповідності територій.

Що стосується розподілу заповідних об'єктів у кожній з областей західної України, на рисунку 2.7 видно, що мережа природоохоронних територій розташована нерівномірно.

Показники щільності об'єктів ПЗФ для даних областей наведені у таблиці 2.8 [32].

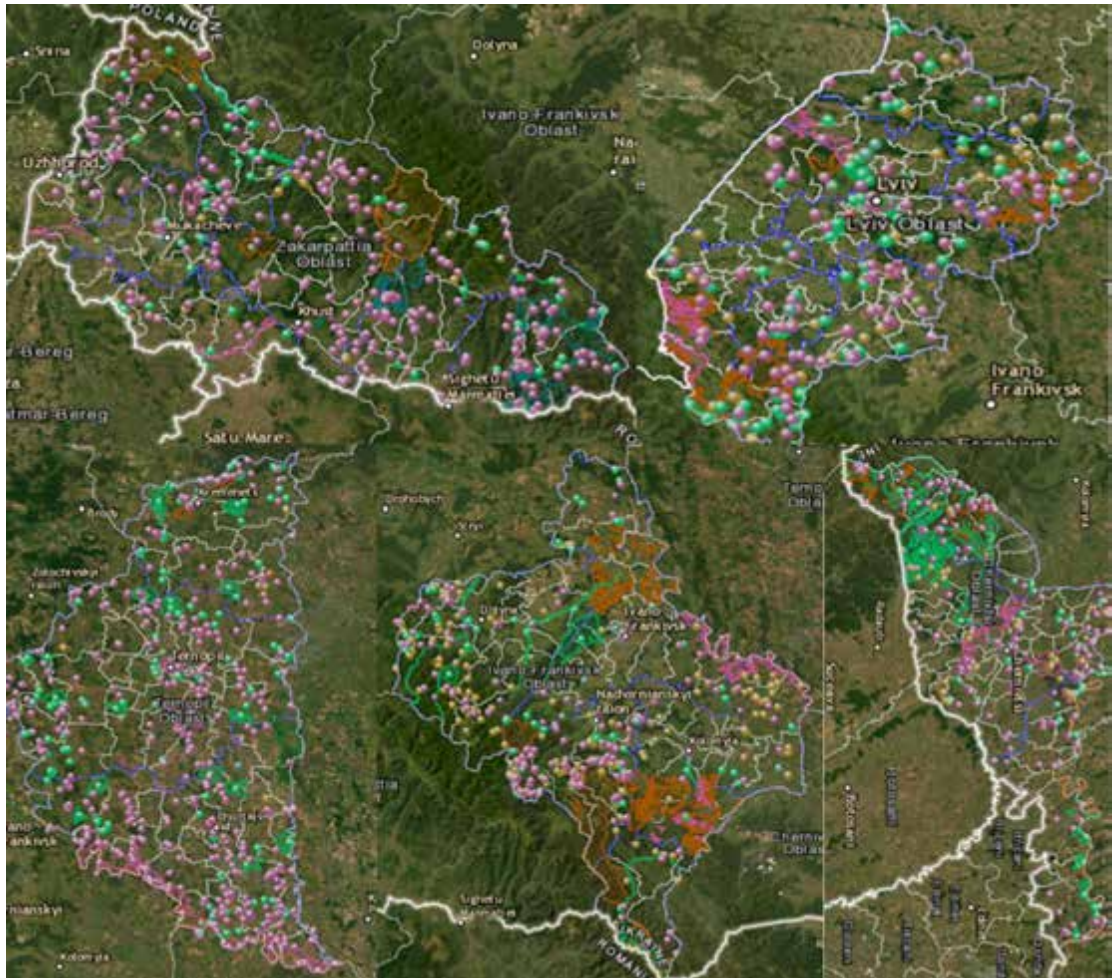

Рис. 2.7. Розподіл мережі об'єктів ПЗФ на територіях досліджуваних областей.

Таблиця 2.8

Щільність об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) західних областей України.

Область	К-ть територій та об'єктів ПЗФ	Фактична площа області, км²	Щільність об'єктів ПЗФ, об/100 км²
Тернопільська	656	13 824	4,7
Львівська	408	21 832	1,9
Івано-Франківська	526	13 928	3,8
Закарпатська	504	12 753	4,0
Чернівецька	349	8 096	4,3

Кількість природно-заповідних територій на 100 квадратних кілометрів у західній частині України вища за середній показник по країні, що становить 1,08 об'єкта на 100 км². Більший показник щільності спостерігається в деяких районах Карпат, де є багато національних парків, заповідників та інших природоохоронних територій. Це пояснюється високою біорізноманітністю та особливими умовами, які потребують особливої охорони [54].

У Львівській області близько 65% заказників розташовані в лісових масивах, меншу частку становлять інші типи природних утворень (лучні, лучно-степові, лучно-болотні, водно-болотні екосистеми). Тобто, більшість природних комплексів, які потребують особливої охорони, переважно становлять лісові формації і угруповання. Також в області є дев'ять природних зон з різними геоморфологічними, геологічними, ґрунтово-кліматичними, флористичними та геоботанічними умовами та особливостями, які впливають на розміщення об'єктів ПЗФ. Наприклад, Розточчя та Карпати мають різноманітні ландшафти та природні умови, які впливають на розміщення об'єктів ПЗФ у межах регіону [39].

З іншого боку, на рівнинних і низинних територіях, таких як Поділля, значно менша щільність розташування природоохоронних територій. Цей нерівномірний розподіл може мати значні наслідки для підтримки екологічної цілісності цих регіонів. Наприклад, деякі екосистеми, такі як Подільські луки,

стеги та долини, можуть не піддаватися належному моніторингу та захисту. Це може призвести до зникнення рідкісних видів рослин і тварин та деградації важливих природних середовищ існування [21].

Нерівномірність розміщення природно-заповідних територій також впливає на екологічну рівновагу. Неналежний захист рівнинних територій може призвести до збільшення антропогенного тиску, такого як розвиток сільського господарства, будівництво інфраструктури та забруднення, що може негативно вплинути на біорізноманіття та екосистемні послуги.

Результати аналізу також свідчать про тенденцію до створення малих за розміром природоохоронних об'єктів з 2020 по 2024 роки. Ці об'єкти зазвичай мають розмір від 1 сотки до 5 гектарів і призначені для захисту конкретних ендемічних видів флори і фауни або невеликих фрагментів різних екосистем [19].

Дослідження регіональної структури та розміщення природоохоронних фондів західних областей України свідчить про тісний зв'язок між структурою ПЗФ та рівнем біорізноманіття. Дослідження показало, що найбільше біорізноманіття зосереджено в районах, де мережа ПЗФ є найгустішою та містить широкий спектр типів екосистем. Ці дані підкреслюють необхідність подальшого вдосконалення систем моніторингу біорізноманіття та розробки адаптивних стратегій управління ПЗФ.

З одного боку, ПЗФ відіграє надважливу роль у захисті біорізноманіття та забезпеченні регіональної екологічної стабільності. З іншого боку, ефективна діяльність ПЗФ залежить від соціально-економічної ситуації та ступеня інтегрованості громади. Отже, отримані дані підкреслюють необхідність розробки комплексного плану управління ПЗФ з урахуванням екологічних та соціально-економічних аспектів [25].

2.4 Формування екологічної мережі

Поняття екомережі та ПЗФ споріднені, оскільки обидва вони відіграють важливу роль у підтримці біорізноманіття, стабільності екосистеми та

екологічної рівноваги. Незважаючи на певні відмінності, їх взаємодія є основою для побудови ефективної системи природоохоронних зусиль [52].

Карта екологічної мережі в розрізі адміністративних одиниць представлена на рисунку 2.9.

Рис.2.9. Екологічна мережа України [6].

У запропонованому плані затвердження регіональної екомережі Івано-Франківської області наведено на карту два субширотні природні коридори: Карпатський та Дністровський, з'єднані між собою 10 субмеридіальними екологічними коридорами. Усі ці екологічні коридори простягаються вздовж річкових долин, де зосереджена більшість населення регіону, населених пунктів, транспортних шляхів та сільськогосподарських угідь. Водночас вкриті лісом вододіли, що простягаються від Карпат до Дністра, а також переходять у Львівську та Тернопільську області не включені до екомережі.

Покутсько-Опольський лучно-степовий масив, Придністровський і Липецький долинно-болотні комплекси, три національні природні парки: Гуцульщина, Галицький і Карпатський, численні загальнодержавні та місцевого значення заказники також повністю не включені до екомережі. Розробники проєктів мереж регіональних екосистем часто мають надто вузький погляд на коридори національних екосистем.

Буферні зони часто не інтегровані в локальні системи екологічної мережі їх розробниками, фрагментовані, неузгоджені та не виконують свою початкову функцію захисту критично важливих територій від зовнішніх впливів.

Прикладом цього є схема-проєкт Львівської обласної екомережі, який передбачає створення єдиної буферної зони навколо Яворівського військового полігону в оточенні цінних природних комплексів, зокрема Яворівського національного парку та інших регіональних ландшафтних парків: РЛП «Немирівське», РЛП «Равське Розточчя». Проте такої системи заповідних територій недостатньо для ефективного захисту біорізноманіття території [5].

Однією з головних проблем побудови регіональних екомережевих систем є фрагментація, спричинена адміністративними кордонами. Це розділення перешкоджає вільному пересуванню місцевих видів і знижує ефективність мереж екосистем.

Схема Збручанського меридіального та Опільського меридіального коридору є типовими прикладами, коли адміністративні кордони перешкоджають побудові суцільних екологічних мереж. Опільський екологічний коридор має продовжуватись в межах Львівської та Івано-Франківської областей, але закінчується біля їх кордонів. Те саме стосується й Збручанського меридіального екокоридору, який пролягає виключно по правому березі річки Збруч і розділяє Тернопільську та Хмельницьку області. Ці коридори руйнуються на регіональних кордонах, перешкоджаючи вільному переміщенню видів і знижуючи ефективність усієї мережі екосистем [6].

В Івано-Франківській області створено Карпатський природний коридор, але немає логічного продовження між суміжними територіями. У львівській

області він поділений на декілька екологічних коридорів, у Чернівецькій – це лісовий коридор, а на Закарпатті його як єдиної системи взагалі не існує. Така фрагментація перешкоджає вільному переміщенню видів і знижує ефективність всієї екологічної мережі [20].

При розбудові національних екологічних мереж виникає багато фінансових і правових проблем, які можуть затримати або запобігти розвитку мереж на місцевому рівні. Одним із основних питань є отримання згоди власників та користувачів земельних ділянок на включення їх територій чи об'єктів до екомережі, для чого потрібне відповідне рішення чи згода органів влади. Цю проблему можна вирішити за допомогою державної допомоги та економічних стимулів, які заохочують землекористувачів обмежено використовувати природні ресурси цих територій.

Це пояснюється тим, що концепція екологічних мереж ґрунтується на активній участі різних зацікавлених сторін, включаючи агенції-виконавці, місцеві громади, наукові установи, неурядові організації. Економічні організації, земельні фінанси, учасників у таких сферах, як біорізноманіття, просторове планування, сільське господарство тощо. Все це передбачає тісну співпрацю у сферах лісового господарства, транспорту, туризму та культурної спадщини, яку важливо гармонізувати існуючі правові стандарти. Це стосується не лише екологічних мереж, а й природоохоронних систем, таких як ПЗФ, Смарагдова мережа та інших природоохоронних територій [17].

РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1 Оцінка управлінських практик та рекреаційного використання заповідних територій

Для того, щоб зберегти природні та історико-культурні цінності та цілісність самих комплексів для майбутніх поколінь, адміністрація територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інші організації та фізичні особи, які відповідають за охорону цих територій або є власниками чи користувачами земельних ділянок, повинні діяти відповідно до законодавства та враховувати особливості кожного окремого природного або історико-культурного об'єкта [18].

Забезпечення сталого розвитку туризму та рекреації на території досліджуваних областей вимагає управлінських заходів, спрямованих на мінімізацію негативного впливу туристичної діяльності на природні ресурси, при цьому одержуючи достатній прибуток для збереження природи та біорізноманіття.

Розвиток рекреаційної і туристичної діяльності на території природно-заповідного фонду західного регіону пов'язаний із розвитком функціональних просторів і проєктів, спрямованих на охорону, відновлення та рекреаційне використання природних об'єктів і комплексів. Це також проєкти з охорони біосферних заповідників, реконструкції пам'яток парків садово-паркового мистецтва, створення та організації дендропарків, ботанічних садів і зоопарків.

Об'єкти ПЗФ слугують місцем для відпочинку, оздоровлення та відновлення фізичних і моральних сил людини. Рекреаційне використання таких територій покращує якість життя населення, а також одночасно сприяє збереженню унікальних природних ресурсів [50].

Деталізоване використання об'єктів ПЗФ з рекреаційною метою наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Об'єкти природно-заповідного фонду, що призначені для рекреаційного використання.

Об'єкти ПЗФ	Визначальні ознаки понять
НПП	Рекреаційні установи, призначені для задоволення потреб населення в активному відпочинку, оздоровленні та естетичному розвитку.
РЛП	Рекреаційні установи, що поєднують в собі функції відпочинку та організації дозвілля.
Пам'ятки природи	Об'єкти, що мають естетичну та пізнавальну цінність.
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	Об'єкти, створені для культурного, рекреаційного та іншого використання, які мають естетичну та пізнавальну цінність.
Дендрологічні парки	Об'єкти, призначені для культурного, рекреаційного та інших видів використання.
Ботанічні сади	Об'єкти, призначені для проведення навчальної та освітньої діяльності.
Зоологічні парки	Об'єкти призначені для організації екологічної освіти та виховання.

Об'єкти природно-заповідного фонду в західному регіоні України мають великий потенціал для розвитку туризму, орієнтованого на поєднання активного дозвілля та збереження природи. Основними факторами привабливості регіону є його природне різноманіття, можливості для активного туризму та культурна спадщина.

Природні заповідники стикаються з складною проблемою: як забезпечити зростаючу потребу людей у відпочинку на природі, не завдаючи шкоди природним екосистемам. З одного боку, масовий туризм приносить економічні переваги, але з іншого – може призвести до знищення навколишнього середовища. Для того, щоб вирішити ці проблеми рекомендуємо розглянути

комплекс заходів, спрямованих на збалансування інтересів людини та природи наведених нами на рисунку 3.2 [58].

Рис. 3.2. Рекомендації щодо розв'язання конфліктів.

Конфлікт між рекреаційними потребами та збереженням є складним і багаторівневим. Вирішення цієї проблеми потребує низки заходів, які збалансують інтереси суспільства та природи. Сталий розвиток нашої країни може бути забезпечений лише за умов раціонального використання природних ресурсів та охорони біорізноманіття.

3.2 Потенційні загрози та наявні проблеми територій природно-заповідного фонду західних областей України

У той час як розширення природно-заповідного фонду сповільнюється, збільшується нецільове використання земель для інших потреб. Задokumentовано проблеми з відчуженням земель та водних ресурсів у межах природно-заповідного фонду та систематичні порушення встановлених норм охорони природних територій, зокрема щодо рекреаційного використання [49].

Сучасна система моніторингу природних процесів природно-заповідного фонду України є недостатньо ефективною. Відсутність фінансових ресурсів призводить до обмеження фінансових інвестицій у наукові дослідження, екологічну та освітню діяльність, а також розвиток національних парків і природних заповідників, що негативно впливає на рівень охорони біорізноманіття та ефективність управління заповідними територіями.

Неефективність системи управління природно-заповідним фондом України зумовлена відсутністю чітких меж управління на рівні Міністерства екології та природних ресурсів, що призводить до фрагментації відповідальності за створення та охорону природних територій [34].

Оскільки ці об'єкти належать різним державним установам і більшість з них виконують неприродні функції, управління заповідним фондом є роздробленим, що знижує ефективність його охорони та розвитку.

Процес приватизації землі на заході України значно ускладнює розширення мережі природно-заповідного фонду. Опір землевласників, муніципальної та цивільної влади придбанню землі для утворення нових об'єктів ПЗФ, недостатня увага до охорони існуючих територій загрожує збереженню біорізноманіття в регіоні.

Нечітку правові системи та зміни меж населених пунктів, а також приватизація землі створюють системну загрозу та сприяють погіршенню природоохоронних фондів [33, 34].

Відокремлення заплав річок порушує вимоги природоохоронного законодавства та створює загрозу для охорони водних ресурсів та біорізноманіття. Є численні повідомлення про незаконне скасування статусу природоохоронного фонду місцевих заповідних територій.

Відсутність інвестицій природоохоронних фондів обмежує розвиток рекреаційного потенціалу регіону та перешкоджає створенню нових робочих місць у сфері екотуризму.

Відсутність матеріально-технічного забезпечення з боку природно-заповідного фонду, особливо транспортного, комунікаційного та

інфраструктурного, значно ускладнює здійснення природоохоронної діяльності та проведення наукових досліджень. Недостатня інвентаризація біорізноманіття унеможлиблює розробку ефективних стратегій збереження природних комплексів та об'єктів, особливо фондів природних територій, без технічних звітів [22].

Недостатній контроль за дотриманням правим охорони, низький рівень екологічної освіти населення, неефективність системи державної охорони, особливо щодо штучно створених об'єктів природно-заповідного фонду – усе це свідчить про неефективне управління заповідними територіями.

У чинному законодавстві існують значні прогалини щодо збереження та використання заповідних фондів, що призводить до нецільового використання та розвитку цієї території.

Кожна із досліджуваних нами областей має унікальний природний потенціал. Для того, щоб узагальнити виявлені нами у ході дослідження проблеми та загрози їх природно-заповідних фондів нижче подаються рисунки із здійсненим SWOT-аналізом для кожної із них:

Рис.3.3. SWOT-аналіз природно-заповідного фонду Івано-Франківської області

Рис.3.4. SWOT-аналіз природно-заповідного фонду Закарпатської області

Рис.3.5. SWOT-аналіз природно-заповідного фонду Львівської області

Рис.3.6. SWOT-аналіз природно-заповідного фонду Тернопільської області

Рис.3.7. SWOT-аналіз природно-заповідного фонду Чернівецької області

Аналізуючи всі природно-заповідні території західного регіону України, можна зробити висновок, що вони відіграють важливу роль в охороні

унікального природного середовища та біорізноманіття цього регіону. Проте, незважаючи на значні зусилля, у системі природоохоронного фінансування в цих регіонах ще потрібно вирішити багато питань [49].

Загалом, головні проблеми, що стосуються природно-заповідного фонду західних областей можна згрупувати у 5 блоків, поданих на рисунку 3.8.

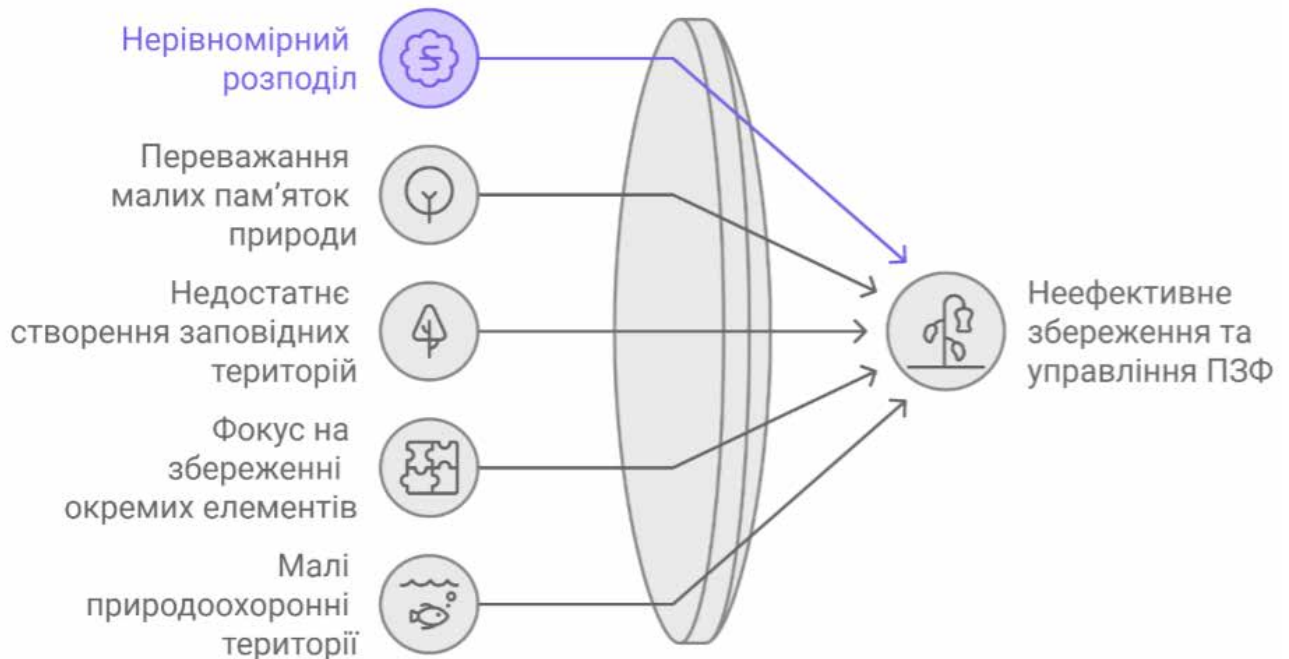

Рис. 3.8. Головні проблеми ПЗФ західних областей України.

Розташування об'єктів ПЗФ різне, більшість із них розташовані у районах Карпат, де створюють велике скупчення та у меншій мірі розташовані на Поділлі. Це може призвести до недостатнього захисту певних екосистем і видів.

Структура ПЗФ характеризується переважанням невеликих пам'яток природи за площею. Це обмежує можливість підтримки цілих екосистем і еволюційних процесів.

Темпи створення нових природоохоронних територій недостатні для задоволення потреб збереження біорізноманіття. Це може призвести до втрати цінних природних територій та екосистем.

Усі новостворені природоохоронні території невеликі за площею і тому неефективні для захисту біорізноманіття. Ці території не забезпечують виживання популяцій рослин і тварин і не сприяють еволюційному процесу.

Багато новостворених природоохоронних територій спрямовані виключно на охорону конкретних об'єктів або окремих природних систем. Це означає, що неможливо зберегти цілі екосистеми та біорізноманіття [22].

Загалом, ситуація в природно-заповідній сфері західного регіону України є в деякій мірі незадовільною.

Проведений аналіз даних, дозволяє ідентифікувати ключові проблеми, що негативно впливають на стан природно-заповідних територій західного регіону для розробки відповідних рекомендацій [59].

3.3 Стратегії покращення стану досліджуваних територій

Потенціал покращення стану природно-заповідного фонду на заході України величезний, але його реалізація потребуватиме значних зусиль. Західний регіон має унікальні природні ресурси та екосистеми, які можна охороняти та розвивати, але з ними потрібно поводитися дбайливо. Ось основні напрями природоохоронної діяльності, які потребують уваги:

1. Наблизити площу природно-заповідного фонду кожної із досліджуваних областей до середньоєвропейського (15%) шляхом створення нових заповідників регіонального та загальнодержавного значення та розширення існуючих [34].

Для захисту біорізноманіття, регулювання клімату та забезпечення екологічної безпеки в Україні важливо наблизити площу природно-заповідного фонду кожного із регіонів до 15%, відповідно до європейського стандарту.

Приклади конкретних заходів:

- Створення нових національних природних парків та регіональних ландшафтних парків.
- Збільшити розміри існуючих заповідних територій та природоохоронних територій.
- Оголошення нових природних заповідників.
- Створити охоронну (буферну) зону навколо існуючої системи ПЗФ.

Розширення регіону ПЗФ у західних областях України необхідне для збереження ідентичності регіону. Реалізація цих заходів сприятиме вагомим досягненням у цій сфері та сприятиме сталому розвитку регіону.

2. Створити умови для охорони, відновлення та сталого використання територій та об'єктів ПЗФ з метою формування екологічного середовища та розвитку сфери зайнятості для місцевого населення в регіоні [46].

Охорона та раціональне використання природно-заповідного фонду є ефективним інструментом не лише екологічних потреб, а й регіонального розвитку.

Раціональне використання природоохоронних фондів може стати потужним рушієм економічного розвитку західних регіонів України. Досягнення гармонійного поєднання збереження природи та економічного зростання шляхом розвитку екотуризму, підтримки місцевого виробництва та створення робочих місць.

3. Обмеження антропогенного забруднення об'єктів ПЗФ, контроль за дотриманням правил поведінки на об'єктах охорони та накладення адміністративної відповідальності за їх порушення [46].

Регіони природно-заповідного фонду західних областей України є багатими на біорізноманіття, регуляторами клімату та джерелами чистої води. Для зменшення антропогенного забруднення територій ПЗФ західного регіону, необхідно здійснити комплекс заходів.

Покращення управління:

- Створення інспекторської служби: збільшення кількості перевірок та забезпечити інспекторів необхідним обладнанням.
- Встановлення системи відеоспостереження: встановлення камери на популярних туристичних маршрутах та у місцях відпочинку.
- Співпраця з органами влади та волонтерами: залучення жителів до моніторингу стану природних об'єктів.

Юридичний супровід:

- Удосконалення положення про відповідальність за порушення правил поведінки на об'єктах ПЗФ.

- Посилення штрафів: посилення штрафів за порушення екологічних норм.

- Створення ефективної системи для стягнення штрафів, щоб гарантувати виявлення порушень і швидке притягнення до відповідальності.

Зменшення антропогенного забруднення регіону ПЗФ є складним і багатогранним завданням, яке потребує комплексного підходу та об'єднання зусиль різних зацікавлених сторін. Реалізація вищезазначених заходів сприятиме не лише охороні унікального ландшафту України, а й забезпеченню сталого розвитку регіону.

4. Інформаційна кампанія щодо сприяння підвищення рівня обізнаності населення про освітні, туристичні та інші послуги, які надають природоохоронні території [46].

Ключовим фактором, який сприятиме успішному функціонуванню та збереженню територій, які підлягають охороні є підвищення рівня обізнаності населення про послуги, які представляють ці території.

Проте, варто пам'ятати, що збереження та охорони потребують не лише великі біосферні та природні заповідники, а й менші за площею та менш відомі регіональні природні об'єкти, адже вони теж виконують важливі екологічні функції, є домівками для рідкісних видів флори та фауни. Зважаючи на їх невелику площу та менш відому репутацію, такі об'єкти часто отримують недостатню увагу та охорону. Варто, не лише забезпечувати їх збереження, а й інформувати відвідувачів про цінність цих об'єктів. Допомогти у цьому, на нашу думку, можливо створюючи інформаційні стенди біля цих об'єктів, на яких потенційні відвідувачі зможуть ознайомитись із інформацією стосовно унікальності цих місць, їх екологічної та культурної значимості, а також з правилами поведінки, які допоможуть у збереженні цих об'єктів.

Для прикладу, розглянемо по одному об'єкту ПЗФ кожної з областей, для яких нами розроблено інформаційні стенди із зазначеними туристичними та

освітніми послугами, які можуть надати ці об'єкти для своїх потенційних відвідувачів.

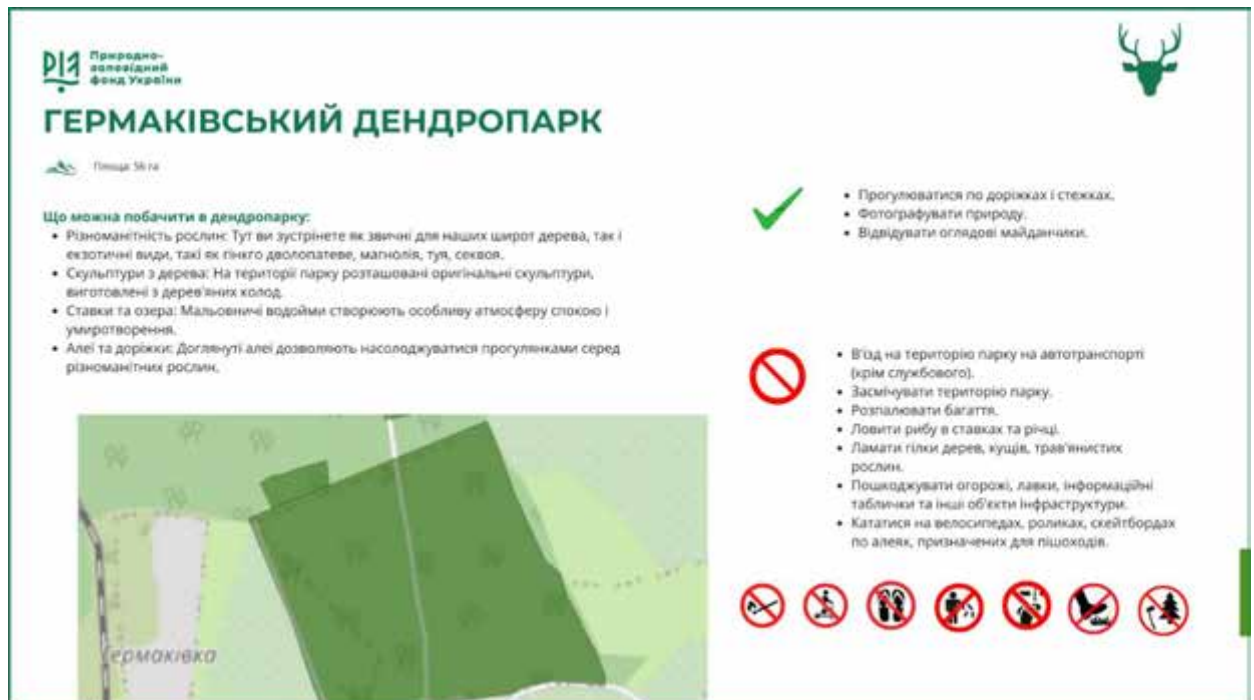

Рис. 3.9. Інформаційний стенд для Гермаківського дендропарку, Тернопільська область.

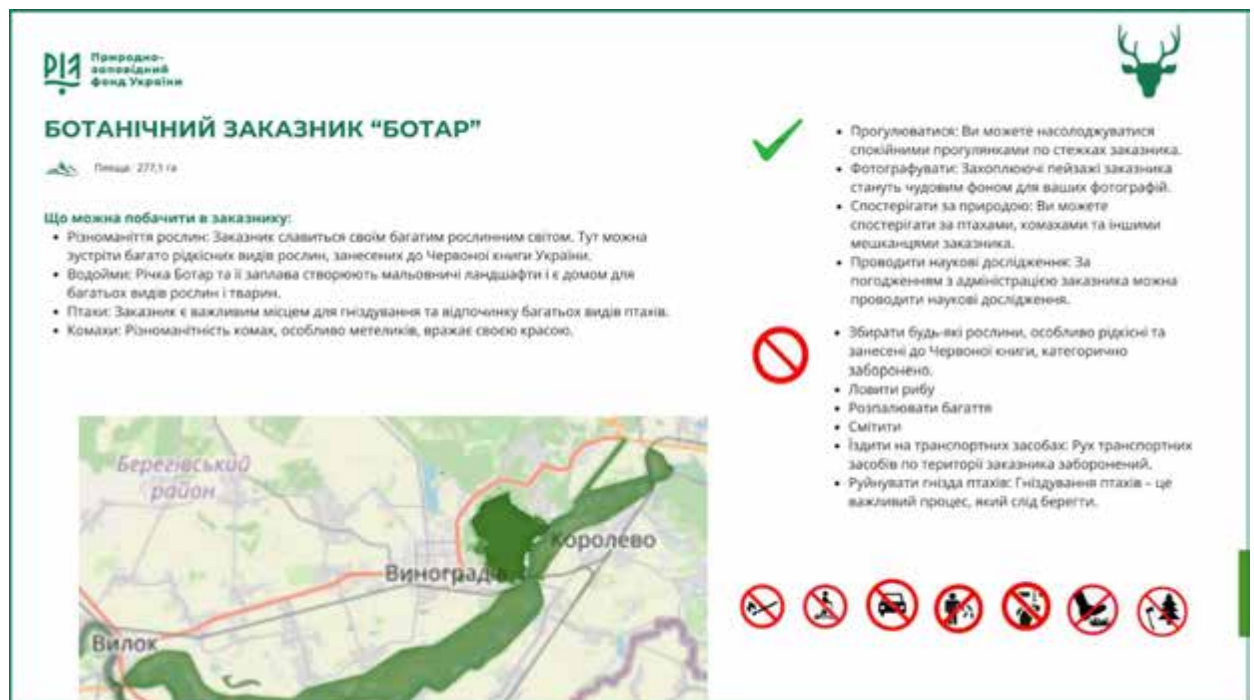

Рис. 4.1. Інформаційний стенд для ботанічного заказника «Ботар», Закарпатська область.

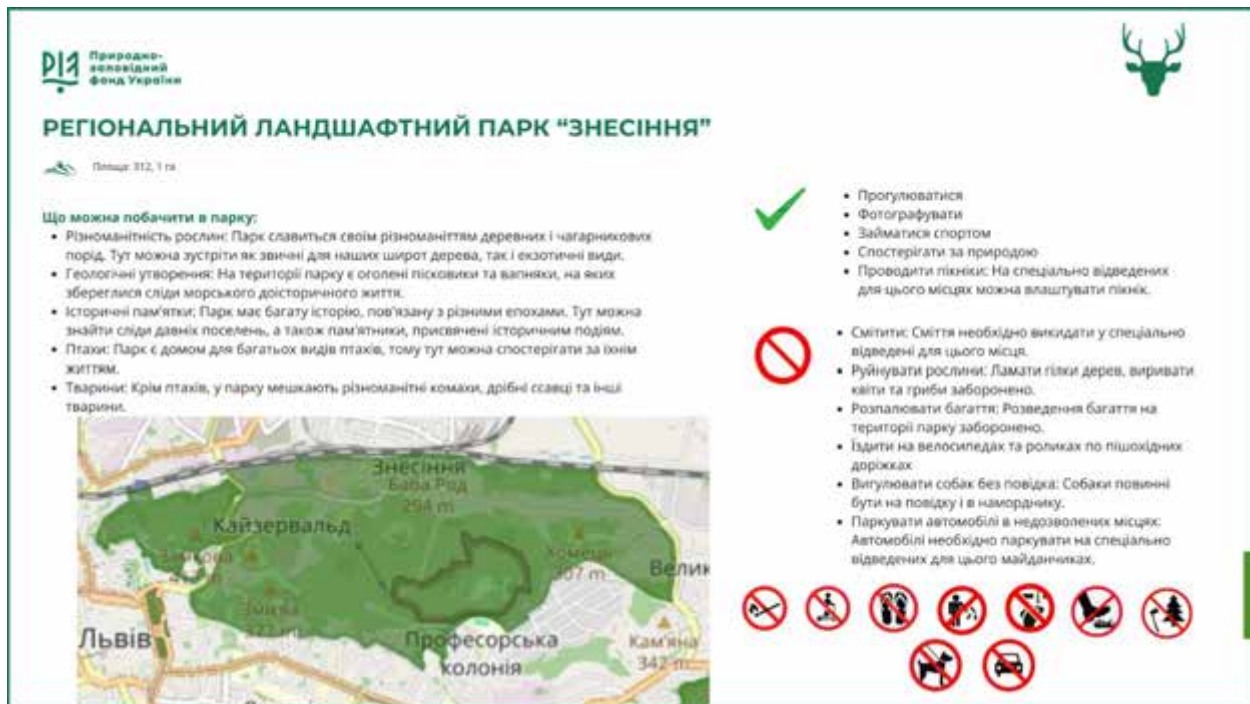

Рис. 4.2. Інформаційний стенд для РЛП «Знесіння», Львівська область.

Рис. 4.3. Інформаційний стенд для ботанічного саду Чернівецького національного університету, Чернівецька область.

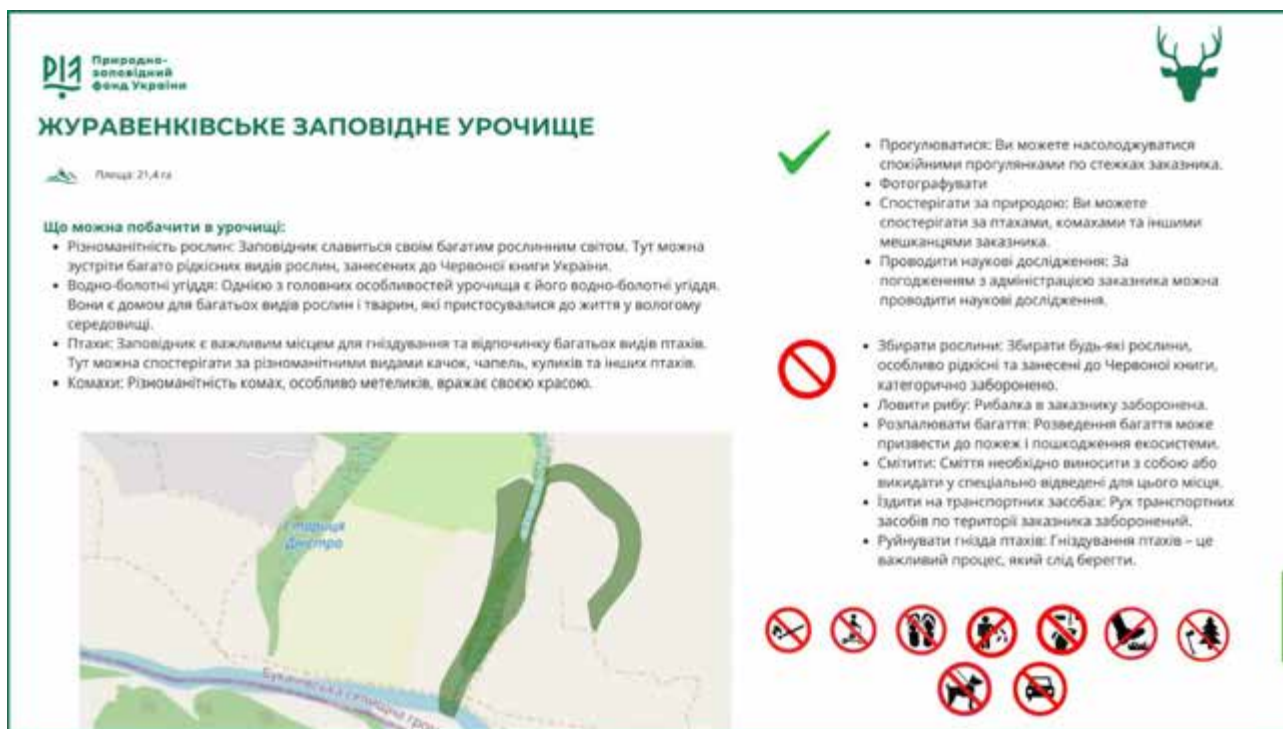

Рис. 4.3. Інформаційний стенд для Журавенківського заповідного урочища, Івано-Франківська область.

Початковою метою створення природоохоронних територій є створення їх для збереження біорізноманіття та різних екосистемних послуг. Зараз такі території набувають статусу багатофункціональних об'єктів. Розвиток сталого туризму в цих регіонах стане важливим інструментом фінансування природоохоронної діяльності та соціально-економічного розвитку прилеглих територій, а зростаючий попит на екотуризм вимагає негайної розробки та впровадження ефективних стратегій управління, які збалансували б захист природної спадщини та розвиток рекреаційної діяльності [33, 34].

З метою забезпечення ефективної охорони природно-заповідного фонду України необхідно розробити та реалізувати комплекс заходів, що охоплюють правову, економічну, екологічну та соціальну сфери. Посилення кримінальної відповідальності за порушення захищених режимів, приведення національного законодавства у відповідність з міжнародними стандартами, розширення міжнародного співробітництва та впровадження новітніх технологій – це лише деякі із необхідних заходів. Важливим аспектом є також підвищення екологічної

свідомості людей та залучення суспільства до процесу збереження природи.

Для забезпечення сталого розвитку України необхідно вжити багато заходів щодо охорони навколишнього природного середовища. Першочерговим завданням є створення заповідного фонду, розробка та реалізація планів розширення площ заповідних територій та підвищення рівня охорони. Соціальна реклама відіграє важливу роль у формуванні екологічної культури, оскільки спонукає суспільство про необхідність дбайливого ставлення до природи. Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища є важливою частиною стратегії збереження біорізноманіття України [9].

ВИСНОВКИ

В результаті здійсненої оцінки щодо стану та напрямів розвитку територій та об'єктів ПЗФ західних областей України, можна констатувати наступне:

1. Незважаючи на численні рекомендації щодо покращення стану природно-заповідного фонду України, на практиці спостерігається їх систематичне ігнорування. Враховуючи масштаби руйнувань в Україні, система відновлення екосистем у наш час повинна адаптовуватись до умов війни. Крім стандартних процедур, котрі вже існують, необхідно передбачити додаткові заходи, такі як розмінування чи, для прикладу, розробка стратегії отримання екосистемних послуг для населення.

2. Західний регіон України вирізняється надзвичайним багатством і різноманітністю природних комплексів, що зумовило створення тут широкої мережі природно-заповідних територій. Ці території представляють усі основні категорії природоохоронних об'єктів. Однак спостерігається нерівномірний розподіл природоохоронних зон, з більшою концентрацією у гірських районах Карпат, тоді як важливі екосистеми Поділля, можуть залишитися без належного захисту. Такий дисбаланс в охороні може призвести до фрагментації популяцій рідкісних і ендемічних видів, що в свою чергу, збільшує ризик їх вимирання.

3. Ситуація в природно-заповідній сфері західного регіону характеризується комплексом проблем, які можна звести до п'яти основних груп: недостатність та неефективність існуючої системи управління, застаріла матеріально-технічна база природно-заповідних установ, відсутність стратегічного підходу до формування природно-заповідного фонду, дефіцит кваліфікованих кадрів, недостатня ефективність охоронних заходів.

4. Для забезпечення ефективного та стабільного функціонування природно-заповідних територій регіону, необхідно розробити та реалізувати комплекс заходів, спрямованих на: наближення площі ПЗФ областей до європейського середнього рівня (15%), шляхом створення нових та розширення вже існуючих природно-заповідних територій; забезпечення умов для

збереження, відтворення та раціонального використання територій і об'єктів ПЗФ, що сприятиме економічному розвитку та створенню робочих місць у регіоні; зниження антропогенного впливу на території ПЗФ через посилений контроль за дотриманням правил поведінки в заповідних зонах та застосування адміністративних санкцій за порушення; підвищити рівень поінформованості населення по туристичні та освітні можливості, які пропонують природоохоронні території.

5. Розвиток екологічного туризму в межах природно-заповідних територій є не лише важливим інструментом фінансування природоохоронних заходів, а й потужним стимулом для збереження природної спадщини. Зростаючий інтерес до екологічно чистого відпочинку вимагає впровадження ефективних стратегій управління, що дозволять поєднати потреби туризму зі збереженням унікальних природних комплексів та сприятимуть соціально-економічному розвитку західного регіону.

Одним з пріоритетних напрямів є розробка та впровадження комплексних програм розвитку природно-заповідного фонду, що передбачає розширення площі охоронних територій та посилення заходів щодо їх охорони. Важливу роль у формуванні екологічної свідомості населення відіграє активна інформаційна кампанія, спрямована на популяризацію ідей збереження природи. Крім того, міжнародне співробітництво в галузі охорони довкілля є невід'ємною складовою стратегії збереження біорізноманіття України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналізування потенційних небезпек для природно-заповідних об'єктів України під час воєнного конфлікту [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2022/3/13.pdf>
2. Андрійченко, Л. Т., Н. А. Онищук, Д. Л. Клєстов, 2001. Оптимізація системи категорій природно-заповідного фонду України та вирішення пов'язаних з цим проблем. Київ. С. 1–60.
3. Бабков, Л. В., К. В. Хімко, 1994. Проблеми, пов'язані з резервуванням територій в Україні. Інститут зоології НАН України, Київ. С. 28–31.
4. Биркович В.І. Розвиток сільського зеленого туризму як пріоритетного напрямку розвитку туристичної галузі України. К.: Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. 2018. № 1(6). С. 112-118.
5. Буянівська, А. О., О. В. Василюк, О. С. Оскирко. 2016. Втрачені об'єкти природно-заповідного фонду (від 1984 по 2016 рік): Львівська область. Природоохоронні території в минулому, сучасному й майбутньому світі. Ліга-Прес, Львів. С. 74–78
6. Василюк А. Необхідність введення нової категорії земель «екомережа» для досягнення цілей збалансованого розвитку України.// Цілі збалансованого розвитку для України: К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2013.— 491с.
7. Василюк, А. В. Як українські заповідники стали важливими об'єктами охорони природи. Вісник Національного науково-природничого музею, 2015.-С. 33–41.
8. Гетьман В.І. Основні завдання та проблеми розвитку екотуризму в національних природних парках та біосферних заповідниках України. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2002. № 35. С. 4–8.
9. Годованюк, А. Й. Актуальні питання охорони земель природно-заповідного фонду. 2008. Актуальні проблеми держави і права, 37: С. 216–220.

10. Довгаченко А.О. Роль заповідників у збереженні популяцій великих хижих ссавців у Карпатах. // Наукові записки державного природознавчого музею. – 2004. – Т. 20. – С. 51–58.
11. Доценко Б. А. Основи заповідної справи : навчальний посібник. Київ : Університет «Україна», 2022. 80 с.
12. Експрес-оцінка стану територій природно-заповідного фонду України та визначення пріоритетів управління ними/ Б.Г. Проценко, І.Б. Іванко, Львів: Гриф Фонд, 2010. 92 с 16.
13. Європейський підхід до розвитку природно-заповідного фонду на прикладі Люблінського воєводства в Польщі. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj13-02-031>
14. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Постанова ВР України № 2697-УІІ 28.02.2019р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
15. Іваненко З.О. Здійснення аналізу щодо розміщення природно-заповідного фонду України: підхід, стан, проблеми. 2013. № 3. С. 64–69.
16. Карпатський біосферний заповідник [Електронний ресурс]: – 2014. – [Цитовано 2014, 15 червня] Режим доступу до ресурсу:
<http://cbr.nature.org.ua/ukrainian.htm>
17. Ковтун О. М. Сучасні проблеми розвитку законодавства України про природно-заповідний фонд / О. М. Ковтун // Актуальний розвиток юридичної науки на сучасному етапі: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 7 грудня 2007 р. – Ч. 2. – Тернопіль, 2007. – С. 3-5.
18. Койнова І. Б., Рожко І. М. Еколого-освітня діяльності для функціонування НПП. Національні природні парки: минуле, сьогодення, майбутнє. Матеріали міжн. науково-практичної конференції до 30-річчя створення Шацького НПП. Київ, 2014. С. 521–528.

19. Котко, А. І., О. В. Василюк. 2016. Втрати ПЗФ Чернівецької області. Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень, 3). Друк Арт, Чернівці. С. 228–231.
20. Коханенко Д. Ссавці національного природного парку “Сколівські Бескиди” і шляхи їх охорони // Великі ссавці Карпат. – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2000. – С. 35–36.
21. Киселюк О. Актуальний стан і шляхи охорони хижих звірів на території Карпатського НПП / О. Киселюк. – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2000. – С. 34–35.
22. Методологія та практика оцінки території України з точки зору спадщини : монографія / за ред. НАН України Л.Г. Руденка К.: Наукова думка, 2020. 528 с.
23. Мірошниченко О.В., Артамонов В.А. Інституційні питання про проблеми та розвиток природно-заповідного фонду України. Всеукраїнська екологічна ліга. К.: Аспект Поліграф 2013. № 6. С. 5–8. 24.
24. Мовчан Ю.І. Екомережа України, дослідження структури та методів впровадження / Конвенція про інформованість та спільне використання біологічного різноманіття -К.: Стилос, 1997. С.98-110.
25. Національний природний парк “Гуцульщина”. [Електронний ресурс]: – 2014. – [Цитовано 2014, 2 вересня] – Режим доступу до ресурсу: <http://nnph.if.ua>
26. Національні природні парки України Природний заповідник “Розточчя”. [Електронний ресурс]: – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://wownature.in.ua/articles/roztochchia/>
27. Положення про екологічну освітньо-виховну роботу установ природно-заповідного фонду / Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 26.10.2015 р. № 399. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1414-15#Text>
28. Полуда А.М. Аналіз можливостей заповідних масивів Карпатського біосферного заповідника щодо збереження різноманіття тваринного світу Українських Карпат та можливості реорганізації системи природно-заповідного фонду цього регіону / А.М. Полуда, І.С. Легейд // Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. – К.: Інтерекоцентр, 1997. – С. 442–46

29. Природний заповідник “Горгани”. [Електронний ресурс]: – 2014. – [Цитовано 2014, 6 жовтня] – Режим доступу до ресурсу: <http://gorgany.if.ua>
30. Природно-заповідний фонд України. [Електронний ресурс]: . – Режим доступу: <https://wownature.in.ua>
31. Проблеми відновлення природно-заповідних територій України [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://docs.academia.vn.ua/bitstream/handle/123456789/1271/%d0%af%d0%b2%d0%bd%d1%8e%d0%ba_%d0%93%d0%b0%d0%b9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
32. Прогалини у законодавстві, які заважають збільшенню площі природно заповідного фонду, та як їх виправити. [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/probleny-zapovidannia-ta-rishennia.pdf>
33. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991. № 41. С. 546. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
34. Про природно-заповідний фонд України : Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. № 34. С. 502. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
35. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Закарпатській обл. у 2023 році. – Ужгород: Ужгородська обласна державна адміністрація, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://urlc.net/LNgX>
36. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Івано-Франківській обл. у 2022 році. – Івано-Франківськ: Івано-Франківська обласна державна адміністрація, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://urlc.net/O8a2>
37. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Львівській обл. у 2021 році. – Львів: Львівська обласна державна адміністрація,

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://urlc.net/LNgN>

38. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській обл. у 2023 році. – Тернопіль: Тернопільська обласна державна адміністрація, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://urlc.net/LNgI>

39. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернівецькій обл. у 2021 році. – Чернівці: Чернівецька обласна державна адміністрація, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://urlc.net/O8ah>

40. Рибак М.П., Лук'янова В.В., Покин'ячерда В.Ф., Йонаш І.Д. Еколого-рекреаційна діяльність Карпатського біосферного заповідника в рамках сталого розвитку. Екологічні науки. 2019. № 3(26). З. 88–92. II [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.32846/2306-9716-2019-3-26-17>

41. Робота вищих органів влади у питаннях заповідної справи // Екологія. Право. Людина. Львів: 2015. № 25-26 (65-66). С. 7-29 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <https://epl.org.ua/%20lyudyna/zhurnal%20ekologiya%20pravo%20lyudyna/>

42. Скільський І.В. Функціонування заповідної справи в сучасній ситуації в Україні / І.В. Скільський, Л.І. Мелешук – Івано-Франківськ: Синевир, 2009. – 74 с. 43.

43. Стеценко М.П., Т.Л. Андрієнко, М.Л. Клестов, В.П. Давидюк, В.В. 1994. Актуальні проблеми розвитку захищеного бізнесу в Україні. Оптимізація фонду природно-заповідного фонду України, вип. 1. К.: Інститут зоології НАН України, 3.-10.

44. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». 30.09.2019р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/%20722/2019#Text>

45. Українська природоохоронна група: Чому смарагдові території та євроінтеграція України нерозривно пов'язані і що поставлено на карту під час

їхньої окупації? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : : <https://cutt.ly/96m20bd> (дата звернення: 13.05.2024).

46. Фактори загроз біорізноманіттю заповідних територій Українських Карпат, Розточчя та Західного Полісся [текст] : моногр. / [Й. В. Царик, І. М. Горбань, О. С. Решетило]. – [за ред. Й.В. Царика]. – Львів : СПОЛОМ, 2016. – С. 120.

47. Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. Частина 1. Біосферні заповідники. Природний заповідник / О.Ю. Акулов, Є. І. Андрик, Т. Л. Андрієнко та ін. ; за редакцією В. А. Аніщенка, Т. Л. Андрієнко. К.: Фітосоціоцентр, 2012. 406 с. 1 48. Гудоба В., Четирбик О.

48. Гудоба В., Четирбик О. Можливості розвитку екологічного туризму на транскордонних природоохоронних територіях України та Польщі. Географія рекреації і туризму. спорядження. немає 1, 2020. 99-106. 49.

49. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дудкін О.В., Коржнев М.М., Аксьом О.С. Національна екологічна мережа як складова частина Пан-європейської екологічної мережі. / Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дудкін О.В., Коржнев М.М., Аксьом О.С. / – К. – 2005. – 63 с.

50. Шибанова А.М., Шибанова Ю.М. С. Роль неформальної освіти в розвитку сфери захисту. Актуальні проблеми формальної та неформальної освіти у сфері моніторингу та охорони навколишнього середовища: підсумки доповідей з I 68-ї Міжнародної Інтернет-конференції (Харків, 26 лютого 2021 р.) додаються. Харків: Національний університет імені В.Н. Каразіна, 2021. вул. 130 стор.124-126.

51. Conwents, H. 1915. Naturschutzgebiete in Deutschland, Österreich und einigen anderen Ländern. Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin. Zeitschriftenband. Berlin, 29–50.

52. Delehan I. Problems of the protection of carnivores in the Ukrainian Carpathians / I. Delehan, I. Dykyu, N. Dzubenko // Visnyk of the Lviv University. Ser. Biol. – 2002. – Is. 30. – P. 99–105.

53. Dudley, N. (ed.). 2008. Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. IUCN, Gland, Switzerland, 1–86.
54. Environmental protection spending continues to increase. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210707-1>
55. Hanewinkel M., Cullman D.-A., Schelhaas M.-J., Nabuurs G.-J., Zimmermann N.-E. Climate change may cause severe loss in the economic value of Europe and forestland. *Nature Climate Change*. 2013. № 3. P. 203–207.
56. Mikulski, I. S. 1950. Projekt międzynarodowej nomenklatury pojęć ochrony przyrody. *Ochrona przyrody*, R.19: 115–120.
57. Stolton, S., P. Shadie, N. Dudley. 2013. IUCN WCPA Best Practice Guidance on Recognising Protected Areas and Assigning Management Categories and Governance Types. Best Practice Protected Area Guidelines Series, No. 21. Gland, Switzerland, 1–36.

ДОДАТКИ

Додаток А.1.

Участь у міжнародній конференції

УДК

ПОТЕНЦІАЛ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЯХ ЗАХІДНИХ
ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИРегує І.Р., студентка М1, факультету захисту рослин,
біотехнологій та екологіїПавлюк С.Д., к. с.-г. наук, доцент кафедри екології агросфери
та екологічного контролюНаціональний університет біоресурсів і природокористування
України

Природа України володіє величезним потенціалом та багатством, але забруднення та нехтування ресурсами за останні десятиліття значно погіршили екологічну ситуацію. Тому важливо вживати заходів для зменшення шкоди довкіллю та відновлення зруйнованих екосистем [2].

Розвиток екотуризму може мати як позитивний, так і негативний вплив на довкілля. З одного боку, він може сприяти збереженню природних комплексів, адже підвищує еко-свідомість туристів та дає ресурси для охорони природи. З іншого боку, туризм може призвести до забруднення повітря, води та ґрунту, деградації ґрунтів та лісів, а також знищення рідкісних видів тварин і рослин.

Ще однією галуззю туристичної сфери, яка може мати негативний вплив на навколишнє середовище, є транспорт. Транспортні засоби негативно впливають на екосистему через шумове забруднення, забруднення повітря, води та земельних ресурсів, а також через будівництво транспортних споруд. Вплив на довкілля об'єктів туристичної інфраструктури, переважно великих готелів, ресторанів і розважальних закладів, є більш значним. Концентрація багатьох таких об'єктів на територіях з високою рекреаційною цінністю може призвести до зниження естетичної цінності ландшафту. Вплив вказаних джерел негативного впливу може бути мінімізований через впровадження екологічної освіти та законодавчого регулювання [1].

Важливо, щоб розвиток екотуризму в Україні відбувався з урахуванням мінімізації негативного впливу на довкілля.

Екологічний туризм є важливою галуззю розвитку сучасного суспільства, особливо в контексті збереження природних ресурсів та біорізноманіття. Природно-заповідні території західних областей України мають величезний потенціал для розвитку екологічного туризму, оскільки вони багаті на унікальні екосистеми, природні пам'ятки та видовищні ландшафти [5].

Однією з головних переваг таких територій є їхня різноманітність. Заповідні області західної України охоплюють різноманітні природні екосистеми, від лісових масивів до водних біотопів, що надає можливості для різноманітних видів екологічного туризму, включаючи піші прогулянки, велосипедні маршрути, каякінг, еко-екскурсії та

Додатково, ці території багаті на природні пам'ятки та унікальні види флори та фауни. Вони представляють величезний інтерес для екотуристів, які прагнуть спостерігати за рідкісними видами та вивчати місцеву екосистему. Інформаційні центри та екскурсійні послуги можуть сприяти усвідомленню важливості охорони природи та стимулювати екологічну свідомість серед відвідувачів [3].

Проте, для максимального розвитку екологічного туризму в природно-заповідних територіях західних областей України необхідно забезпечити баланс між туристичним потоком та збереженням природних ресурсів. Слід розробити сталий туристичний розвиток, який враховує принципи екологічної стійкості та забезпечує довгострокову збереженість природного середовища [2].

Для того, щоб максимально використовувати потенціал екотуризму західного регіону, рекомендується:

- **Розробити стратегію розвитку екотуризму:** Ця стратегія повинна включати в себе маркетингові плани, програми розвитку інфраструктури та освітні програми.
- **Підвищити кваліфікацію кадрів:** Туристичні оператори, екскурсоводи та інші фахівці, що працюють в сфері екотуризму, повинні мати відповідні знання та навички.
- **Створити екотуристичні маршрути:** Ці маршрути повинні бути прокладені з урахуванням екологічної стійкості та пропонувати еко туристам різноманітні активності.
- **Провести інформаційну кампанію:** Інформувати потенційних еко туристів про можливості екотуризму в західних областях України [4].

Загалом, природно-заповідні території західних областей України мають великий потенціал для розвитку екологічного туризму, який може сприяти не лише розвитку регіону, але й збереженню природної спадщини для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Української асоціації активного та екологічного туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uaeta.net/>.
2. Перспективи розвитку екотуризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/15291223/turizm/perspektivi_rozvitku_ekoturizmu_ukrayini.
3. "Туризм на природоохоронних територіях: досвід світової практики" / Маслак І.О., Шинанська О.В. та ін. - Київ: Кондор, 2006. - 320 с.
4. Кучинська І. Екологічні проблеми туристичної діяльності та шляхи їх вирішення у контексті сталого розвитку / І.Кучинська, М.Бомба // Вісник Львівського інституту. Сер. : Економічні науки. – 2011. – Вип. 6. – С. 234–247.
5. Кузьоменська К.В. Екологічний туризм як форма розвитку природоохоронних територій / К.В. Кузьоменська. – 2021. – С. 34

Участь у всеукраїнській конференції

УДК 330.111.66:332.1:639.1.055.3

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЗНАЧИМІСТЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ДЛЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Рече І.Р., студентка М2, факультету захисту рослин, біотехнологій та екології

Павлюк С.Д., к. с.-г. наук, доцент кафедри екології агросфери та екологічного контролю

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Збереження природного розмаїття має найвищий рівень пріоритетності, оскільки вимагає принципової зміни всієї світової системи управління ресурсами та ставлення суспільства до довкілля. В даний час традиційна модель економічного зростання розвитку розвинених країн багато в чому себе вичерпала, і не може бути запропонована для інших країн як зразок [5].

Темпи розвитку природно-заповідного фонду в країні суттєво відстають від задекларованих у програмних документах України. Це пов'язано із рядом проблем у законодавчій, економічній, технічній та інших сферах, які взаємодіють між собою [1].

Роль природно-заповідного фонду України у безпечному та збалансованому розвитку економіко-екологічних систем в умовах сталого розвитку як окремих територій (регіонів), так і країни загалом багатовекторна. Враховуючи, що об'єкти природно-заповідного фонду більшою чи меншою мірою є інтегральними ресурсами, можливість реалізації певних виробничо-господарських функцій залежить від типу території та її правового статусу [2].

Оцінюючи значимість природно-заповідного фонду для регіонального розвитку можна виділити наступні основні аспекти:

1. Туризм і рекреація

ПЗФ є важливим ресурсом для розвитку туризму, особливо екологічного та сільського туризму. Заповідники та національні парки приваблюють туристів як з України, так і з-за кордону, що сприяє економічному зростанню регіонів [4].

2. Збереження природних ресурсів

ПЗФ забезпечує довготривале збереження природних ресурсів, які можуть бути використані у наукових дослідженнях та для освіти. Це сприяє розвитку науки і підвищує освітній рівень населення. Захист біорізноманіття в регіоні сприяє збереженню важливих екосистемних послуг, таких як очищення повітря і води, що має прямий вплив на здоров'я населення та якість життя.

(дороги, готелі, заклади харчування), також сприяють економічному зростанню регіонів [3].

4. Створення робочих місць

Заповідні території потребують персоналу для охорони, обслуговування та досліджень. Це відкриває можливості для зайнятості місцевого населення.

5. Підвищення якості життя

Природно-заповідні території забезпечують чисте середовище для проживання, що позитивно впливає на здоров'я населення. Підтримка екологічного балансу сприяє зниженню ризиків природних катастроф (повені, ерозія ґрунтів тощо). Участь місцевих громад у збереженні ПЗФ зміцнює соціальні зв'язки та підвищує громадську свідомість.

6. Підтримка культурної спадщини

Багато об'єктів ПЗФ мають культурну та історичну цінність, що також привертає увагу туристів і сприяє збереженню національної спадщини [4].

Особлива роль в безпечному та збалансованому розвитку об'єктів та територій природно-заповідного фонду України належить рекреаційно-туристичної діяльності, яка у подальшому може стати базою сталого розвитку природно-територіального комплексу регіону та одним з основних джерел наповнення регіональних бюджетів. Подальший розвиток об'єктів та територій природно-заповідного фонду України повинен сприяти соціально-економічному розвитку природно-територіальних комплексів регіонів через розвиток організованих та екологічно безпечних форм рекреації і туризму, екологічної освіти.

Список використаних джерел:

1. Закон України про природно-заповідний фонд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12/ed20000113>
2. Методологія і практика оцінювання території України для заповідання: монографія/ за ред. акад. НАН України Л.Г. Руденка. К.: Наукова Думка, 2020. 528 с.
3. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія/ за ред. В. Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.
4. Експрес-оцінка стану територій природно-заповідного фонду України та визначення пріоритетів щодо управління ними/ Б.Г. Проць, І.Б. Іваненко, Т.С. Ямелінець, Е. Станчу Львів: Гриф Фонд, 2010. 92 с
5. Створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, як шлях до збереження національного багатства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecolog-ua.com/news/stvorenniya-teritoriyta-objektiv-prirodno-zapovidnogo-fondu-yak-shlyah-do-zberezhennya-natsionalnogo-bagatstva-ukrainy>

Перелік основних нормативно-правових актів щодо функціонування природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі України

Назва документу	Дата прийняття
Закони України	
«Про охорону навколишнього природного середовища»	26.06.1991 р.
«Про природно-заповідний фонд України»	16.06.1992 р.
«Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки»	21.09.2000 р.
«Про екологічну мережу України»	24.06.2004 р.
«Про Червону книгу України»	07.02.2002 р.
"Про тваринний світ"	13.12.2001 р.
"Про рослинний світ"	9.04.1999 р.
«Про Генеральну схему планування території України»	07.02.2002 р.
«Про охорону земель»	19.06.2003 р.
«Про землеустрій»	22.05.2003 р.
Земельний Кодекс України	25.10.2001р.
Водний Кодекс України	06.06.1995 р.
Лісовий кодекси України	21.01.1994 р.
Закон України „Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів”	22.03.2001р.
«Про затвердження Програми перспективного розвитку заповідної справи»	22.09.1994 р. №177/94-ВР
Укази Президента	
«Про резервування для наступного заповідання цінних природних територій»	10.03.1994 р. №79/94
Постанови Кабінету Міністрів	
«Про затвердження Концепції Загальнодержавна програми розвитку заповідної справи на період до 2020 року»	8.02.2006 р. №70

«Про затвердження Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки»	22.09.2004 р. № 675-р
«Про зелену книгу України»	29.08.2002 р. №1286
«Про Концепцію збереження біологічного різноманіття України»	12.05.1997 р. №439
«Про Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення»	29.08.2002 р. №1287
«Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного фонду юридичними і фізичними особами»	21.04.1998 р. №521
«Положення про державну систему моніторингу довкілля»	30.03.1998 №391
«Про встановлення розмірів компенсації за добування (збирання) та шкоду, заподіяну видам тварин і рослин, занесених до Червоної книги України» від 1.06.1993 №399	(у редакції Постанови КМУ від 16.03.1999 р. №398)

Накази Міністерств

«Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розробки Положень про території та об'єкти природно-заповідного фонду України»	20.04.1999 р.
«Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку створення та ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України»	25.06.2004 р. № 250
«Про затвердження Інструкції про порядок встановлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та <u>об'єктів</u> природно-заповідного фонду загальнодержавного значення»	11.05.1994 р. № 43
«Про затвердження Інструкції про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та <u>об'єктів</u> природно-заповідного фонду загальнодержавного значення»	11.05.1994 р. № 44

Порівняльна таблиця ПЗФ досліджуваних областей

Область	Тернопільська		Львівська		Івано-Франківська		Закарпатська		Чернівецька	
	К-ть шт.	Площа	К-ть шт.	Площа	К-ть шт.	Площа	К-ть шт.	Площа	К-ть шт.	Площа
Категорії територій та об'єктів ПЗФ										
Природні заповідники	1	9516,7000	1	2084,5	1	5344,2	-	-	-	-
Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-	1	66417,4	-	-
Національні природні парки	2	18681,48	5	79587,52	5	120339,7	3	99680,5	3	27801,6
Регіональні ландшафтні парки	3	42997,0000	5	56540,68	3	38417,0	2	14961,9558	2	36473,3
Заказники загальнодержавного значення	19	11997,58	10	3322,9952	10	5415,8	19	12368,0	10	1261,8
Заказники місцевого значення	120	50501,4920	68	31839,5949	57	42397,66	58	8044,1261	47	42875,1
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	12	126,2000	2	592,8	13	375,4	9	464,0	9	192,1
Пам'ятки природи місцевого значення	466	1307,9323	203	2348,689	225	3998,78	361	5932,2821	193	1334,66
Заповідні урочища	5	492,2000	37	2823,3	196	7320,118	12	2848,1	38	1072,5
Ботанічні сади загальнодержавного значення	1	200,0000	2	41,2	-	-	1	86,414	1	3,5
Ботанічні сади місцевого значення	2	32,8600	1	1,5	-	-	-	-	-	-

Дендрологічні парки загальнодержавного значення	2	74,0000	2	64,0	3	142,0	-	-	2	22.3
Дендрологічні парки місцевого значення	7	35,7000	3	3,4434	4	10,96	2	34.9	4	41.2
Зоологічні парки загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Зоологічні парки місцевого значення	1	10,0000	1	5,9	-	-	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	4	65,0000	7	169,76	1	7,0	1	38	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	11	55,6368	61	810,8485	8	83,4	35	163.0389	40	243.9
РАЗОМ:	656	136093,7811	408	180236,6185	526	223852,018	504	211038,7169	349	104326,35
в тому числі:										
загальнодержавного значення	41	40660,9600	29	85862,7752	33	131624,1	34	179054,314	25	29281,3
місцевого значення	615	95432,8211	379	94373,8433	493	92227,918	470	31984,4029	324	75045,05
% Заповідності		8,95		8,23		16,07		16,18		12,8